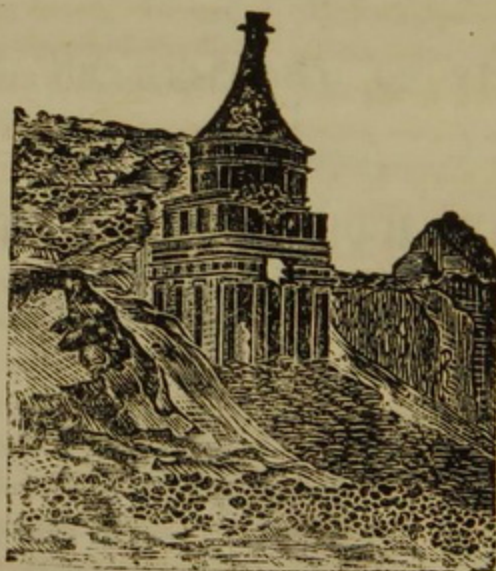

Մ Ի Օ Ն

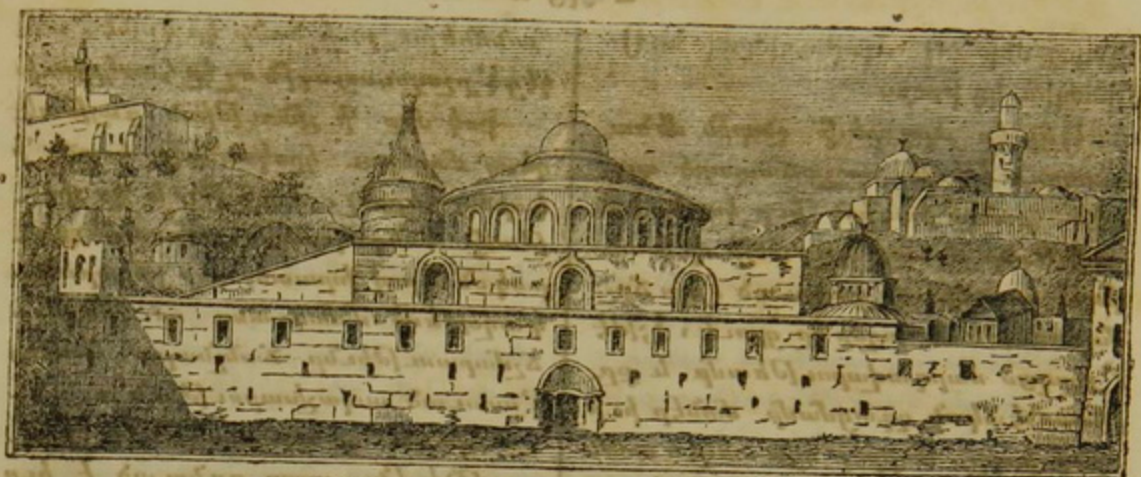
Ա Մ Ս Ա Գ Ի Ր

ԸՅԳԼՅԷՆ, ԲՆԸՍԻՐԵԿԱՆ, ԳԵՐԳԻՏԵԿԱՆ
ԵՒ ՔԼՂԸՔԵԿԱՆ

ՈՒԹՆԵՐՈՐԴ ՏԱՐԻ
ՇՐՋԱՆ ՄԻՇՄԵԼՅ

ՅԵՐՈՒՍԼՂԻՄ
Ի ՏԳԼԵՐԱՆԻ ՍՐԲՈՅ ՅԱԿՈԳԵԼՅԱՆՅ
1873

ՈՒԹՆԵՐՈՐԻ ՏԱՐԻ
ԹԻԼ 10.

Ա Մ Ս Ա Գ Ի Ր

ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 31
1873.

ԱԶԳԱՅԻՆ, ԲԱՆԱՍԻՐԱԿԱՆ ԵՒ ԳՐԱԳԻՏԱԿԱՆ

ՀԵՐԲՈՒՄՆ ՔՆՆԱԴԱՏՈՒԹԵԱՆ

ԵԿԵՂԵՑԱԿԱՆ ՊԱՏՄՈՒԹԵԱՆ Հ. Մ. Վ. ՄՈՒՐԱՏԵԱՆՑԻ

ՀԱՅՐԵՆԻՔ անուան ընտրույն 163, 64, 65, և 66. Թուոյ մէջ չարաւնա-
կեալ քննադատութիւն մի երեւեցաւ
Ս. Մ. Թուոյս տգարանէն իւրջս ըն-
ծայուած Ս. Վ. Սուրբատեանցի
Լիւեղեցական որոտմութեան վերայ,
Քննադատութեան ոճն ու լեզուն
արդէն մոտենեց հեղինակը, որոյ ոգին
մեզ ծանօթ լինելով թերեւս չը սո-
տախտանէինք, մանաւանդ որ քննա-
դատը տեղ տեղ ինքնին կը հերքէ իւր
խօսքերը, այլ քանզի իւր այդ գործով
ոմանց սարգամաւոյ գայթակղութիւն
առած կրնայ լինիլ, կը փութամք հեր-
քել յօդուտ հասարակութեան:

Յաւախ է որ Երչալուսոյ խմբա-
գիրն ալ հանդերձ իւր ծերութեամբը
տակաւին չը հասկցաւ որ կկրնն ու ա-
տելութիւնը մարդուս միտքը կը խա-
ւարեցնէ, և ողիզ դատողութիւնը
կը շիտթէ, ուստի Երժ. Ս. Վ.
Սուրբատեանցի վերայ, մասնաւոր ա-
տելութիւն ունենալուն համար փա-
թաղեր է այնպիսի գայթակղեցուցիչ
և անբարեպաշտ յօդուած մի իւր է-
ջերուն մէջ վերստին օրինակել, ասով
ալ գոհ չը լինելով իւր ատելութեան
կրից աննոցով խնդիրը ծանր կը տես-
նէ և քննադատութեան նիւթաւոր կամ
անհիմն վննեցոյ որոշումը ամենայն

Հայոց մեր^(*) Վ . Կաթողիկոսի և Ս . Սինդիկի կրթողու :

Անք կը յորդորեմք զնորին մեծապատուութիւնը որ շաճապարէ այդպէս . քանզի խնդիրն իւր կարծածին չափ ծանր չէ , այլ կրից փոշի մի է անփորձ պատնիէ մի ցանուած : զոր ճրչմարտութեան հողմը կը ցրուէ : Եթէ Արշալոյս մարդավարութեամբ և բարխառնէական զգացմամբ մտնէր իւր սրտի խորը , մաքրէր այն տեղէն տմենաղտերն ու բիծերը և զգար բրիտանէութիւնը եւ ճանչնար Հայաստանեայց Եկեղեցին , յայնժամ ինքնին նոյն քննադատութեան անհիմն լինելուն որոշումը պիտի տար , և հարկ չպիտի մնար ամենայն Հայոց մեր Վ . Կաթողիկոսին և Ս . Սինդիկի գլխաւորութիւն տալ . որոց արդէն Եկեղեցական պատմութիւնը տպուած տունն օրինակ մի ղրկուած է և մէկ տարի եղած է , եթէ քննադատութեան հարկ տեսնուէր՝ մինչեւ ցարդ կը բըննադատուէր : Արդէն սոյն քննադատին այսպէս անժամանակ երեւոյլը կը յայտնէ որ ուղիղ հոգիէ թերադրուած չէ :

Նոյն իսկ Արշալոյս ալ գիտէ , որ ինքն ոմանց նախանձոտաց ամբաստանութեան պատճառաւ նկատողութիւն ըրած էր , և ժամանակին իրեն ալ ղրկուած է նոյն գիրքը որ տեսնէ թէ այն ամբաստանութիւններն հիմնաւոր էին թէ անհիմն :

Այնթէ Արշալոյս լուծեալ Արքիւսագի մը չափ ալ հաւատք չունէր . սպասանակի մի չափ ալ Հայ - Եկեղեցւոյ անդամ չէր որ այն ատենէն ցարդ գիտողութիւն մի չորաւ և այժմ մինչեւ Սայր Աթոռոյ որոշման

յանձնելու չափ ծանր կը գտնէ . առկէց Արշալուսոյ ոգին ալ կը հասկըցուի :

Իսկ մեք 'ի շինութիւն գայթակղեալ մտքերու կրակոսանիմք կարծ 'ի կարծոյ հերքել . ընդ նմին և կը փութամք հանդարտութեամբ և եղբարական սիրով խրատել մեր քննարանը . կ'աղօթեմք մանաւանդ որ թերեւս ճշմարտութիւնը ճանչնալու համար Ետուած ապաշխարութիւն տայ եւ սթափեցնէ զինքը սատանայի որդագայթներէն , յորոց բռնուած է իւր անհնազանդութեամբ եւ կոմսպաշտութեամբ :

Պ . քննադատը իւր անհմուտ եւ անբարեպաշտ խօսքերուն՝ ճշմարտութիւնը ստորուակ բռնելով կըսկսի և բռն խօսքին սկիզբէն իւր սգին կը յայտնէ . քանզի կերեւի թէ՛ լրագրաց նոյն գրքին փոքրիկ գովեստատալն ալ իրեն ծանր նստած է . նա մեծ զարմանօք ևս կը զարմանայ թէ ինչպէս մի քանի վարժապետք վայն կը գործածեն իբր անսրբալ դասագիրք : Բայց խիտ մեծ պիտի լինի իւր զարմանքը , երբ գիտնայ որ կանխապէս այն գրքին ձեռագիրն արդէն ընդունուած կը դասախօսուէր բարձր արժարանի մի մէջ ընդ տեսչութեամբ բարձրաստիճան եւ քննելու բաւականութիւն ունեցող Եկեղեցականի մի :

Արեմն ըսել է թէ քննուած և օրինաւոր գտնուած է քանի որ այն աւտեն և այժմ ընդունուած է և դաս կը արուի :

Քննադատին այս յառաջաբանին մէջ ըրած բանաստեղծական ճիգերն մէկգի թողունք և անյնինք բռն խրեղոյն . այս տեղ միայն այսչափ ըսեմք , որ այսօր ալ Հայաստանեայց Կաթողիկէ Արարիկոս Եկեղեցին նոյն գրքալ իբր նոր զէնքով կը պատերազմի թէ Հունական թէ Պապական և թէ

(*) Չնք գիտէր թէ Արշալոյս այս հի բառն ինչու աւելցուցած է . . .

Իողորմական եկեղեցեաց ատելութե և աննորոգութե և մոլորութեանց դէմ. և թէ կը յանդիմանէ իւր ծոցոյն մէջ սնող և իւր հացիւն ապրող մեր քրն. նադատին նման խումբ մի դայթակ. ղեցուցիչ տկարամիտ զաւակները. հայրենասիրական եւ կրօնասիրական եւ ռանգեամբ կը խրատէ և կը կշտամբէ զանոնք, որք իբրեւ Հայ եւ իբրեւ անդամ եկեղեցւոյ չեն հնազանդիր Լիկեղեցւոյն, չեն ուզիր ծառայել, որոշեալ և սեպհական գործերէ խոյս կը տան. ինքնագլուխ և ազատ լինել կը կամին Լիկեղեցիէն, որ ծառայ լի նին իրենց կրից, մեղաց և մոլութեց. որք ոչ միայն կը պոխարակեն Լիկեղեցւոյ արժանաւոր պաշտօնեայները, այլ և կանարգեն ղերներ հոգեպէս ծնող Հայրերը և յրնչաց կը բերեն նոցա հայրական խրատները, կը մերժեն եղբայրութիւնը և ճշմարիտ ու բրիստոնէական բարեկամութեան սէրը. որք կը վրիպին չարաչար և ուղղուել չուզելով հանապաղ յանցանքէ ՚ի յանցանս կը թաւաղին: Եւ նոյն գրքով այսպէս շարունակ պատերազմելով իւր արիւնշուայ ծոցոյն մէջ միշտ պիտի պատասպարէ Հայ ազգութիւնը:

Թող սղմութեամբ կարգայ ամեն որ բովանդակ գիրքը և իմ ատածիս պիտի վկայէ. մանաւանդ 101 երեսէն մինչեւ 128 երեսը ուշի ուշով թող կարդան, ուր մեր քննադատն ալ իւր պատասխանը պիտի առնու սա խօսքերով « Իսկ վերջինը (քրիստոնէութեան վերջին պատերազմը)՝ ներքին էր. քերականաբար քրիստոնէութենէ կամ վայրասպար հետազօտութենէ ծնունդ առած որ կը քայքայէր հաւատացելոց միութիւնը և հակառակութեամբ կը տկարացներ »:

Եթէ առանց հակառակութեան ոգիէն զրգուելու սիրով կարգա-

ցուի, նոյն գիրքը ծայրէ ՚ի ծայր լի է ՚ի նորատ քրիստոնէական եկեղեցւոյ խօսքերով. քրիստոնէական ըզգացմամբ կարգալու եւ տեսնելու է թէ ինչպէս Լիկեղեցին իւր վաճառութեամբ, որբութեամբ և անարատութեամբ կը ներկայանայ մեզ. և ճանչնալու է թէ ո՞րք են մեր սուրբ Հայրերը եւ նոցա գրուածներն ու վարդապետութիւնքը, յորոց ոչ յապաւուած, ոչ երկարած և ոչ չհաւնուած կայ, այլ՝ պատմական նկատողութիւն և գրուատ: Տեսնել պէտք է, որ նոյն գրքով հեղինակը ոչ նոր ու անկախ եկեղեցի երազող է, ոչ դադունի յարձակում կրնէ և ոչ ալ Լեւոն պայէն վարձեալ է:

Լրդեօք մեք ևս ազատութիւն ունինք ատելու թէ, եթէ եւրոպայէն վարձեալ մի կայ, այն ալ մեր քննադատն է, որ առանց գիտնալու Հոյսատանեայց եկեղեցւոյ անկախութիւնը, իբր թէ արդէն ուրիշ Լիկեղեցիէ մը կախեալ է, ուստի անկախ Լիկեղեցի երազելը յանցանք է եղեր: Եւ նոյն գիրքը կը հաւտատէ որ Հոյսատանեայց սուրբ Լիկեղեցին նոր չէ, Հին է. կախեալ չէ ուրիշ Լիկեղեցիէ, այլ ԱնհԱն է. ուստի և նոյն գիրքը, ոչ շատ եւ ոչ քիչ բնաւ հակառակ չէ Հոյսատանեայց ուղղափառ սուրբ Լիկեղեցւոյ ուղիղ վարդապետութեան:

Սեր եղբայր քննադատը առաջին անգամ մկրտութեան խորհրդոյն վերայ խօսելով իւր խօստւածքին ձեւով զգացումն և բարեպաշտ ոգի չունենալը կը յայտնէ. նա չը գիտէր որ քրիստոնէական Լիկեղեցին նիւթապաշտ չէ:

Յիսուս Քրիստոս հաւատացելոց մտքերը նիւթէն վեր բարձրացուց և ասոր համար էր որ Նիկիոյ ժամա միջոյն ծննդեան խորհուրդը չէր հասկանալ

Անբ Տէրը առաւ ամային խորհրդաց՝ մարդկան մարերը հասաւ ընկուհամար արդարեւ խորհրդաւոր նիւթեր ներկայացուց, այլ ընդ նոքոր եղան վրկարար խորհրդաց յառել սովբեցուց, յորում է փրկութիւնն՝ որպաւորեալ բանիւ և շնորհքն Աստուծոյ և ընկալեալ ՚ի մէնջ հաւատովք:

Եկեղեցւոյ Ս. խորհուրդք, բառորում խորհուրդ, անշուշտ զգալի նշանաց վերայ կայացած են, որք անտեսանելի շնորհքը կը նշանակեն. ինչպէս են Աղբաւութեան ջուրը, Հաղորդութեան հացն ու գինին. Վրոշմի սուրբ Ալուօնը, Կարգի ձեռնադրութիւնը աղօթքներն ու օծումը. Ամուսնութեան պատկն և ուրիշ խորհրդաւոր արարողութիւնները. Ապաշխարութեան խոստովանութիւնն ու պարտաւորիչ սրտուէրները, և վերջին օծման մաղթանքներն ու սրշնութիւնները: Սորա անտեսանելի չենորհաց տեսանելի և զգալի նշաններն են որք իրենց նշանակածները կը ներգործեն ՚ի մեզ ՚ի ձեռն հաւատաց եւ խնդրուածաց: Խորհուրդք Եկեղեցւոյ՝ զմեզ սրբող սուրբ բաներու նշաններ են, որք իրենց մէջ պարօշնակած ճշմարտութիւնը կը նշանակեն: Ուրեմն բրիստոնէից հաւատքը նշանին ներքին փրկարար խորհրդոյն վերայ է, իսկ արտաքին նիւթը, ձեւն ու արարողութիւնն է առաջադրութիւն, միջոց, առիթ, օրինակ և նշան, որովք կը հրաւիրուի և կընդունուի աստուածային շնորհքն ու փրկութիւնը: «Խորհուրդն է տեսանելի կերպ, կամ եղանակ, կամ ձեւ կամ ընթացքն Աստուծոյ» (Օգոս.) «Խորհուրդք Եկեղեցւոյ են ձեպք և արարողութիւնք ինչ Աստուծոյ սահմանեալք, յորս միջնորդութեամբ Ընդալի ՆԵՍՆԱԿՍՑ ցուցեալ եւ սու-

եալ լինի արժանապէս ընդունալոյ զօրութիւն և շնորհք աստուածային» (Խաչատ.) «Ինչ ոչ ծնցի ՚ի ջրոյ և ՚ի հողւոյ, ոչ կարէ մասնել յարքայութիւնն երկնից, զի այն որ զգեցեալ է զգեաւոր մահու, զսեփից և զապականութեան և ոչ երբէք առեալ է զանբուժական նշանն, օտարտուէ և անցաւոր. բանդի չունի դմատանին արքանական . . . (Յոսիան ոսկ):

Անբ կարեկցութեան արժանիքն նապատը երբ մարմնացաւք մարմնաւոր նիւթերու վերայ կը յառէ, և ՚ի նոցանէ միայն փրկութիւն կը բարձրէ, կը նշանակէ թէ չէ հասկցած տակաւին մաշտոցի մկրտութեան կանոնի մէջ յիշուած (նոգեաւոր ջուր)ը և Քրիստոսի ստամ (՚ի Հոգւոյ ճնառն) ք:

Հաւատիկ յայտնի կերեւի որ Հայաստանեայց առաքելական ուղծփառ սուրբ եկեղեցին եւս այսպէս կը հաւատայ, և փրկութիւնն ու շնորհքը Աստուծոյ կրտսանէ, որ նոքոր կը շնորհէ մեզ. ինչպէս որ նա ինքն քննադատն ալ մաշտոցի մէջէն վկայութիւն բերած մի հատուածովն կը հաստատէ առանց գիտնալու, թէ՛ շնորհքը, մեղաց թողութիւնը, Սարք Հոգւոյն ընդամենութեամբ և Հօր Մանուկոյ որդեգրիչը՝ Աստուծոյ կրտսանութիւն եւ հաւատքով կը խնդրուի եւ կընդունուի: Բայց քննադատը հակառակութեան և մոլորապարհեալ զօրութեան մէջ հաւատք կը սրտնէ, ուր գտնելք չունի, ինչպէս որ չքալին և «ոչ ինչ շահեցան որք այնպէս որն դնացին»:

Բարի հագիէ թերօգրուած չերեւիր մեր քննադատը երբ սա խօսքին մէջ աղանդաւորութիւն կը գտնէ. «Պատմական յիշատակարանք՝ Հայաստանեայց Եկեղեցւոյ նկատմամբ աւանդներն ունիչ չեն աւանդներ բրիտ-

տանէ ական ներքին սովորութեանց մասին 9 :

Եթէ այս խօսքը ազանդաւորութիւն է, ուրեմն ինքն ինչ կասէ . Եթէ Պ . քննադատը ինքզինք Հայ — Եկեղեցւոյ պաշտօնեայ կը համարի եւ եթէ նպատակը բարի էր, թող ցոյց տայ պատմական յիշատակորանոց մէջ Հայաստանեայ Եկեղեցւոյ նըկատմամբ առանձին բան մը ըսուած, նորա քրիստոնէական ներքին սովորութեան մասին, որով մեծ ծառայութիւն արած պիտի լինէր իւր պաշտպանել կարծած եկեղեցւոյն եւ ազգին, եւ որովհետեւ ինքն եւս չք պիտի կարողանայ ցոյց տալ, ուրեմն գրքին հեղինակը բողոքականաց նպատաւոր ծառայութիւն արած չէ, այլ քրիստոնէական Եկեղեցւոյ նախնի վնասը ստորադրած է ըստ իմաստից սուրբ դրոց եւ կարգադրութեան Եւրոպեաց, նոյն ժամանակի սովորութեանց համեմատ : Այս առարկեական սովորութիւնք Հայաստանեայ Եկեղեցւոյ մինչ ցարգ պահած լինելը գրքին հեղինակը քիչ մի վարը կը խաստովանի . բայց քննադատը այս տեղ տեսնել չուզէր որ ուրիշ տեղ հերքէ : Բայց դու, բարեպաշտ ընթերցող, տասնէ մտորամիտներու տուած թիւր բացատրութենէ մի դալթակղիր . այլ ուղիղ նկատէ եւ տես որ հեղինակի նոյն տեղի նկարագրութիւնը որչափ սուրբ եւ որչափ կենդանի է, որ կը պատկերացնէ մեզ նախնի քրիստոնէական եկեղեցւոյ ներքին հրեշտակային սուրբ ու խողաց կեանքը . այն ատեն պիտի դիտնաս որ պատմութիւն ՊատմաՔրիստէական է, Կրօնագիտութիւն չէ . Աստուածաբանութիւն չէ . ոչ Մաշտոց է, ոչ ժամագիրք, ոչ շարական եւ ոչ այլ ինչ, բայց միայն պատմութիւն է . ինչ բան ու ինչ չտի որ

պատմութեան կը վերաբերի զոյն ու այնչափը պէտք է գրուի :

Պ . քննադատը Հաղորդութեան կենտրոն խորհրդոցն վերայ եւս խօսելով գրքին հեղինակը կը դատապարտէ . եւ որովհետեւ այս տեղ ալ խնդիրը բառի վրայ է, մեք ցոյց կը տամք որ բառը հաւաք չը դարձնենք :

Սեր նախնիք գործածէր են անխորտիր օրինակ, յիշատակ առաջադրու թիւս . նոյնպէս գոնովիւն տարր եւ այլ լըն բառեր, առանց երբէք խորհրդոց սրբարար գորութեան վերայ տարակուսելու : Բայց ազանդաւորք նոյն բառերը շարաշար գործածէր են եղեր . նորա չեն հաւատար եղեր, մեզ ինչ փոյթ, նորա ըստ որում ազանդաւոր, հարկաւ չք պիտի հաւատան :

Բիւ խորհուրներէն ոմանք ազանդաւորաց անունը բողոքական լինելուն համար չէին ուղէր (բողոք) բառը խօսիլ կամ գրել . նորա տեղ ուրիշ բառ կը փնտռէին, ոմանք ալ (աւետարանական) ըսուելը հերետիկոսութիւն համարեցան . որ աստիճան տկարամիտ մղեռանդութիւն են ասոնք : Մինչեւ անգամ լսեցի յոմանց, որ գինի կամ օղի չը խմողները բողոքական կոնուանէին, ոմանք ալ կը գովէին բողոքականները հայհայութիւն չընելուն համար . այս կերպիւ թէ իրենք իրենց ընտիր բարեմասնութիւնները ողորկ կը յանձնեն, եւ թէ օտարաց կարծիք կը տան թէ իրենց եկեղեցին կը թշուառէ այդպիսի մտրութեանց, եւ ահա այս է կատարեալ ազիտութիւն . ուրկէ յառաջ եկած է եւ կուգայ այնքան պառակտութենք : Բառերու եւ նիւթերու նայիլն էր, որ մինչ ցարգ քրիստոնէական Եկեղեցին այսքան տառապեցուց եւ պիտի տառապեցնէ դեռ :

Եթէ մեր քննադատին արածը հաւատարմութիւն չէ եւ եթէ իրօք դր-

քին հեղինակը աղանդաւոր կը համարի, Ս. խորհրդոց օրինակ, նշան, և արարողութիւն անուններ տալուն համար, չը գիտեմք ինչ պիտի համարի Հայաստանեայց Եկեղեցւոյ Սրբազան Հայրապետ սբանչելին Սահակը, որ այսպէս կը խօսի, «Եւ հաստատեալ կայ 'ի նոսա. (յեկեղեցիս) տէրունական սեղանն, յորոյ վերայ ԶԶԱՅՆ եւ ԶԳԻՆԻՆ պատարագեմք, ՅՕՐԻՆԱԿ կենդանարար մարմնոյ եւ արեանն Վրիստոսի, որ միշտ անծախապէս բաշխի 'ի մեզ, 'ի քաւութի և 'ի թողութիւն մեղացոյ: Հայոց Հայրապետը յօրինակ լինելն ալ կը խոստովանի, քաւիչ զօրութեանն ալ կը հաւատայ, մեր քննադատը ինչպէս կրնայ դատել հեղինակի սիրտը և ինչու կը գայթակղի նորա յօրինակ բառէն:

Սեր քննադատը որչափ յառաջ գնայ այնչափ կը մոլորի, և այնչափ կը կուրնայ, որ Եկեղեցւոյ խորհրդոց առաքելական լինելը կուրանայ. «Կը զարմանամ արդարեւ, կառէ նա, թէ գրքիս հեղինակը ինչու եկեղեցւոյ դաւանութիւնքն այսքան տարբեր կը բացատրէ, ինչու սուրբ խորհուրդքը 'ի նշան բացատրելով առաքելական սովորութիւնք նկատել տալու այսքան կը ճգնի»: Կեցցէ Պ. քննադատը որ իւր եկեղեցւոյ խորհուրդներուն առաքելական լինելն ալ չը գիտէր. աւսէք որչափ պժգալի է կամակորութիւնը. . . . Իայց եթէ ըսէ որ ինքն այդ խօսքով դրոշմն ակնարկել ուղած է, լաւ, մեք եւս կը հաստատեմք, որ ինքն աւելի մը վերը թէեւ առանց նշան բառն արտասանելու նշան լինելը կը դաւանի, ասելով, «Իայց այն ատեն այժմու պէս դրոշմով կնքուիլ չը կար, այլ հաւատացեալք Եւաքելոց ձեռնադրութեամբ ու աղօթիւրը

կ'ընդունէին զՀոգին Սուրբ: Սուրբ Եկեղեցին եւս Եւաքելոց անտի այնպէս դաւանելով կը հաւատայ և օծութեամբ ու աղօթքով կը կատարէր: Եւս խօսքերը քննադատին են. ընթերցող լաւ խորհէ. . . .

— Եկեղեցին ինչ բանի կ'հաւատայ:

— Ս. Հոգւոյն ընդունելութեանը:

— Ինչ բանով:

— Վրոշմով:

— Սուրբ զրոշմը Սուրբ Հոգին ընդունելու նշանը կը լինի, որով երախայն կը զօրանայ և կը զինուորի Վրիստոսի: Եւս առանց բառի եւս նոյն խօսքը կ'ըսուի, ուրեմն յանցանքը բառին է, ոչ, այլ կրից. այլ կամ մատաղտութեան:

Քննադատին վերոյգրեալ խօսքէն սա եւս կը հասկանամք որ Սուրբ Եկեղեցին այսօր բան մի այնպիսի կերպիւ կը կոտարէ, որ Եւաքելոց ժամանակ ուրիշ կերպիւ կը կատարուէր, ինչու ուրեմն գրքին Հեղինակը բողոքականաց ծառայութիւն ըրած պիտի լինի, (Հայաստանեայց սուրբ Եկեղեցին առաջին շրջանին մէջ առաքելական սովորութեամբ կը վարուէր) ըսելուն համար: Կը տեսնէք որ մեր քննադատը իւր խօսքովը կը դատուի, Հ. Ս. Վ. Սուրատեանցի չառածը սա կը վճռէ, ինչու ուրեմն Եւաքելոց արարեալն կը լինի և Սա ոչ. . . . Եւս ոչ բարխարտութիւն է, ոչ քրիստոնէութիւն է և ոչ ալ ճշմարտութեան հոգիէն յառաջ եկած է:

Երժանապատիւ Հայր Սեւեթիսէդ Վ. Սուրատեանցի Եկեղեցական պատմութիւնը երբեք ճշմարիտ ու բարեպաշտ քրիստոնէի գայթակղութիւն չը լինիր, այլ «Երեսներն ու յողդողդները կը կամակորեն իրենց անձին կորստեան համար»: Սեր քննադատը փոխանակ չը գիտցածը բըն

նելու, երանի՜ թէ ինքզինք քննէր եւ չուտով ապաշխարութեան դառնար, որպէս զի քաւութիւնը նորանոր յանցանքք եւ եւս չը դժուարանար:

Դառնամք մեր խօսքին, Պ. քննադատը սարկաւադութենէ լուծուած լինելուն համար մտաւցեր է որ խորհրդատեարին մէջ եւս քանի մի տեղ յիշատակ, առաջագրութիւն, Հայ, գինի եւ բաժակ բառերն յիշուած են. արդեօք ասոնցմէ եւս գայթակղե՞ր է, եթէ չէ գայթակղեր թող ասկէց ալ չք գայթակղի:

Գրքին Հեղինակը «Լղբարց հետ հաշտուիլ եւ ապա գոհութեան հացը բեկանել», ասելուն համար դատուած է մեր քննադատէն, իբր թէ բողոքականաց այժմու դրութիւնը կակնարկէ. — ինչո՞ւ: — վասն զի սքեա, (բողոքականք) նախ կը գոհանան եւ ապա կը ճաշակեն, եղբ: Սէր եւս եղբայրական սիրով կը յորդորեմք փնթը որ Սուրբ Ըւետարանի մէջ Տեառն մերոյ նոյն կենարար խորհրդոյ աւանդած տեղը քանի մի անգամ կարգայ. ուր պիտի տեսնէ, որ Յիսուս եւս հացը կառնու, նախ կը գոհանայ կը բեկանէ, եւ ապա աշակերտաց կը տայ ու տեղու. նոյնպէս եւ բաժակը առնելով նախ կը գոհանայ, ապա կը խմէ եւ աշակերտաց կը տայ խմելու:

Բայց մեր քննադատը ի՞նչ պիտի ասէ արդեօք, երբ գիտնայ թէ Հայաստանեայց Սուրբ Լիկեղեցին եւս 'ի Քրիստոսէ ուսեալ կենարար խորհուրդը ճաշակելէ յառաջ կը գոհանայ եւ ապա կը ճաշակէ. եւ այն միջոցին անգամ անխորարար հաց եւ բաժակ կանուանէ եւ բողոքական եղած չը լինիր: Բայց եւս տարակուսած եմ չը գիտեմ թէ որմէ գէ՞մ է իմ խօսքս, կատարեալ Քրիստոնէի, թէ Լիւթանայի, Հայո՞ւ, թէ Օտարագգւոյ. քանզի ոչ քրիստո-

նելութիւն գիտէ եւ ոչ Հայ — Լիկեղեցին կը ճանաչէ, ասանկ մարդուն ի՞նչ խօսելու եւ ինչ հասկացնելու է. ասանկներուն համար է անշուշտ Ըւետարանի սա խօսքերը, «Սարգք ապականեալք մտօք. յամենայն ժամ ուսանին եւ երբէք 'ի գիտութիւն ճշմարտութեան ոչ հասանին. որք ոչ երբէք եկեցցեն 'ի լաւ անդր, մտորեալք եւ մտրեցուցանիցին, այլ դու խորշեցի՞ր 'ի նոյսնէ»:

Քրիստոնէական եկեղեցւոյ նախնի Ս. Հարք անխտիր գործածեր են իբր նուիրական բառեր նշան, յիշատակ, հաց, գինի, օրինակ, ջուր, իւղ, մեռ օն, բառերը, եւ կը խոստովանին որ Լիկեղեցւոյ խորհուրդք բատարտաքին կատարման իրենց նշանական ներքին շնորհաց արտաքին նշաններն են. համայն եւ այնպէս խորհրդոյ՝ փրկագործութիւն մատակարարելն ալ կը խոստովանին եւ ամենայն ջերմեռանդութեամբ կը հաւատան. զոր օրինակ «Բնդ տեսակաւ հացի տրուեալ լինի բեզ մարմին եւ բնդ տեսակաւ գինւոյ տուեալ լինի արիւն Տեառն մերոյ Յիսուսի Քրիստոսի»: «Ըրդ՝ սովորութիւն ունիմք զսոյն հաց միշտ 'ի վառս եւ 'ի յիշատակ Քրիստոսի օրհնել...: Քանզի զեղման 'ի վերայ մեր փրկչին շնորհաց՝ տուան յիշատակք, գոհութիւնս աւրք, եւ մեռնն սրբարար, տօնք տէրունականք եւ այլն...: Ըպա եթէ յայեգանէ ('ի հաւատոյ եւ 'ի սիրոյ) կատարողքն վրիպին, զինչ եւ գործեն՝ 'ի նանիր դանգաշեն. զի նա ոչ թէ 'ի տարրն հայե կամ 'ի նիւթըն՝ աննիւթն բնութիւն, այլ 'ի հօգին եւ 'ի սէրն՝ որով տարրն ընծայի: Օ՛ի 'ի Քրիստոս Յիսուս, ասէ առաքեալն Պաւղոս, ոչ այլ ինչ՝ բաց միայն հաւատք սիրով յաջողեալք...: Գինին՝ նոր ուխտին արեան յիշատակ:

Ըրդ որպէս դժողբեալ արտակերն ոչ է կենդանի և ոչ կենդանացուցանելու զօրութիւն, այսպէս և սա թէ լոկ օրինակ էր, ոչ ինքն կենդանի և ոչ զայս օրէր: (Լամբր):

Լհաւաթիկ այս ամեն խօսքերէն յայտնի է որ լոկ բաւերու և նիւթեցու չունայիր ճշմարիտ հաւատացեալք, այլ հաւատով և սիրով նորա ներքին ճշմարտութեան և հոգւոյն:

Ճշմարիտ հաւատացեալն ինչո՞ւ պիտի գայ թաղի այն բառերէն զորանախ նիր հաւատով արտասանեցին, բարեզնցին, մեղ աւանդեցին և նոյն հաւատաւուն հաւատարմով մեռան: Սիմէ ճշմարիտ քրիստոնեայն չո՞ գիտէր, որ իրաւութիւն եւ ի թողութիւն դաւանածք մի գերազոյն բան է, մի անհատ խորհուրդ է և արքայործութի կամօք և բաւական է իստուսի սրունք թէ բողոքականք չէն հաւատարմ կը նշանակէ թէ Յիսուսի խօսքին և կամքին ոչ արմէր և ոչ հաւատար կընծայեն, թէ աւետարանը չէն հասկանար, թէ ուրիշ նշանակում մը ունին, թէ . . . ինչ և ինչէ, մեղ ինչ փոյթ, անոնց համար մեր աւանդ բնեւորէնք, մեր հաւատարմ փոխներ, պատմութիւն խորհրտներ, բաւ լիցի, նորա ինչ կուգին թող աւսեն, մենք մերը պինդ թող բռնենք, չերիք է այդ յիմարութիւնը, հերիք է որ մինեւ ցարդ ատալ ինչեր կարուսինք:

Սիմէ մեր չմք կարգար Լաւբերցն աւ Կրօնթացիս գրածը, ուր չայ և օրհնութիւն բաժակ կանուանէ, բայց և օրհնելի կերպիւ նորա փրկագործութիւնը կուսուցանէ: Ըրդ բանի որ Լաւբերալ օրհնութեան բաժակ, բեկումն հացի և այլն կասէ, ինչո՞ւ մեր քննադատը Սուրբատանցի բառերէն կը խրաչի:

Յիսուսի ևս կը ցաւիմ և կը դար-

մանամ միանգամայն ակննելով մարդ մի, որ կրկն յորձանքին առջեւ խնամ այսպէս քարէ քար կը դարձուի:

Եկեղեցւոյ ծառայիչ չուղղ և շատախօսութիւն, քանն ու կիրքը պաշտելու զող մեր քննադատը այժմ էլ իր բարեպաշտ կը ձեւանայ և իւր կիրքն յագեցնելու համար յանդիման զգտնելով խեղճ փէթիկներու թեամբ բարեքած երեք (կրօնքիս հայկոյնց կը պահուի, բայց իւր խօսքերը կը յայտնեն, որ ինքը ոչ բարեպաշտ է և ոչ ալ կը բժնական ակնածութիւն և երկիւղածութիւն ունի. վասն զի եթէ ունենար, այսպէս խորհական ձեւերով և անհմտութեամբ խորհրդոց քննութիւն չը պիտի մանէր խորհուրդք մեր և հաւատը կը պահանջեն և ոչ թէ խօսք ինչպէս կը խօսի Վաթրոնացիս Վիսի իսա (ի խորհուրդ սուրբ պատարագին) հաւանէ միայն հաւատ և տաժու մն և ոչ թէ յողուած բանի և օրինակացու թէ մեր քննադատը ճշմարտութիւնը սիրէր, եթէ այլ իմն ուղղ թէ լողրութեան չանար, դէ՞մ պիտի յիշէր որ շ. Սուրբատանցի շարագրած Եկեղեցական պատմութիւնը պատմութիւն էր և ոչ կրօնագիտութիւն և այլն:

Պէտք է յիշէր որ Եկեղեցական պատմութիւնը դասագիրք լինելով զայն կարգացող աշակերտը արդէն չին ու չոր Կաթարանի պատմութիւն և կրօնագիտութիւն կարգացած տիտի լինի. ուստի իրեւ յաջորդ դասագիրք, հարկ չը կար կրօնական նիւթոց սահմանին և նշանակութեանց վերայ երկար խօսիլ, զորս արդէն ուրիշ դասագրքերով ուսուցած էր, այլ իբր պատմութիւն ժամանակին եղածներն յիշել հարկ էր և այնպէս արած է:

Սէր քննադատը անպիտան բա-

«էն ալ կը գտնուէր եղեր, ինչ
յողդողդ հաւանք, որ ամեն հողմէ
կը շարժի: Անք գիտեմք որ օրէնքն
անգամ երկար սովորութեամբ հաս-
տատութիւն կը գտնէ: Այլէ առանց
հեղինակի անուշագրութեամբ գրա-
ցած սովորութիւնը, այլ է գերագոյն
հեղինակէ մի ոկիւղն առած: Ընդու-
նուած և յաճութիւն կրկնութեամբ եր-
կար դարերով սովորութիւն եղած
քան մի, Լիկեղեցական պատմութեան
Հեղինակը իւր գրքով կրնգուցի որ
Լիկեղեցւոյ խորհուրդներն Հայաստա-
նեայց եկեղեցին ի Բրիտանիա և Ղ-
աքեղոյ անտի ուսած, և նոյնը սո-
վորութեամբ, յարատեւ կատարե-
լով մինչեւ ցարդ հասուցած է, ու-
րեմն Պ. քննադատը Թող քիչ մի
խորհի գիտնալու համար Թէ ինքն ինչ
մղորութեանց մէջ ինկած է. և նախ
քան զայլ՝ ինքզինք Թող դատէ կամ
ճշմարիտ բարեկամի մը դատաստա-
նին ենթարկէ իւր անձը:

Ըմբռնութեան համար քննադա-
տին գիտցածէն աւելին ըսուած է նոյն
գրքին մէջ, նմանապէս ձեռնագրու-
թեան և վերջին օժման համար անկէ
աւելին ասելոյ կարեւորութիւն չը
կար: Պ. քննադատը վերջին օժման
համար խօսած ատենն ալ կը խոստովա-
նի որ ազգաց սովորութիւնք այժմ քիչ
չատ կը տարբերին առաքելոց սովո-
րութենէն, որով իւր խօսքին համե-
մատ ինքզինք կը դատապարտէ իր
բողոքական. քանզի ասել է, որ կար
ժամանակ մի որ այժմեանէն տարբեր,
այսինքն Առաքելական սովորութեամբ
կը փարուէր Լիկեղեցին:

Այս համառօտ բացատրութիւն
ներէն և օրինակներէն կ'երեւի յայտ-
նուելու որ Հայաստանեայց Լիկեղեցւոյն
հակառակ չէ Սեւ քիսեղեկ Վ. Սուրա-
տեանցի Լիկեղեցական պատմութիւնը,

զոր ճշմարիտ Հայն իւր հաւատոյ հաս-
տատութեամբն արդէն ձեռագիրը
կարգացեր ընդունելու և (կարծեմ ա-
ռանց հեղինակին իսկ գիտութեան)
դպրոցին մէջ դասախօսած էր, իսկ չը-
կամ Հայը զայն խմբեցու ելելու. և
ինչ հոգ, միթէ այն կենաց Վիպը,
այն սրբութեան և աստուածանմա-
նութեան առաջնորդող Ս. Լեւոնա-
րանը չարաչար չը մեկնեցին մարդիկ,
և միթէ նորա պայծառութիւնը ա-
ղարակցան, քան լիցի. այլ առաւել
պայծառ փայլեցաւ և տարածեցաւ.
քանզի ճշմարտութիւնը չը ծածկուիր:

Պ. քննադատը ինքն ալ գիտէ որ
Սեւ քիսեղեկ Վ. Սուրատեանցը ա-
պաշխարութեան խորհրդոյ ինչ լինե-
լը և որչափ կարեւոր լինելը կը հաս-
կանայ, եւ կուսուցանէ. բայց ինքն
փոխանակ նորա գրքին մէջ որոնելու,
Թող իւր սրտին մէջ որոնէ եւ եթէ
ինքն ճշմարտութեամբ կզգայ անբա-
խարութեան կարեւորութիւնը, պէտք
էր մինչեւ ցարդ չուտով ապաշխա-
րէր, քանզի ինքն չատ կարօտ է այդ
կենսաւէտ դեղին:

Սեւ այսչափ բաւ համարելով
կը խրատեմք զինքը եղբայրական սիրով
որ յանցանք յանցանաց վերայ չը բար-
դէ. քանզի ատով մարդ չարդարանար,
այլ յանցանքն զգալով, ճանչնալով,
զղջալով և ապաշխարելով:

Վր վերջացնեմք խօսքերնիս Աստու-
ծոյ շնորհքը մաղթելով իրեն համար:

ԲՐԻՍՏՈՍԻ ԶԵՄՍՐԻՏ ԱՇԱԿԵՐՏԸ

Երկնաւոր վարդապետն Յիսուս միշտ շրջապատուած էր ժողովրդոց մեծ բազմութենէն և իւր աշակերտաց փոքրիկ հօսէն, շատ մեծամեծ հրաշքներով, քարոզութեամբ և բարերարութեամբ բոլոր շրջակայ գաւառներուն սիրելի ու ցանկալի եղած էր: Ամեն ոք կը բաղձար զինքը տեսնել, ամեն տուն կուգէր հիւրնկալել և ծառայութիւն մի մատուցանել, ամեն գաւառ կը փափագէր զայն իրեն իշխան ունենալ: Քանզի նորա ձեռքերէն գթութիւն ու մարդասիրութիւն կը սփռէր, նորա ամեն մէկ խօսքերը անոնց մտիթարութիւն և կենդանութիւն կը շնորհէր: Սակայն նա անկարօտ էր, աւելորդ պիտոյից հոգ չունէր, նորա թաղաւորութիւնը այս աշխարհէն չէր. նա նիւթական փառքերէ և սին պարծանքներէ կը խուսէր. նորա փառքն էր քարոզել և բարերարել: Նա չէր կամէր առանց բարիք քնելու օր անցնել, շարունակ իւր նամբ և բարութիւն կը մատակարարէր ամենուն:

Օր մի երբ այսպէս մեծամեծ երաստիքներով փառաւորուած էր ժողովրդէն իւր աշակերտներով տափարակ տեղ մի իջաւ քիչ մի հանգիստ առնելու և ժողովրդեան օգտի համար նոր բարիքներ պատրաստելու:

Այն տեղէն սրտի յաւօք թշուառ ժողովրդեան վերայնայեցաւ, տեսաւ զանոնք որ դպրաց, փարիսեցւոց, օրէնքագիտաց և քահանայից անհոգութեամբը, ագիտութեամբը, փառասիրութեամբը, մոլորութեամբ ու երեսպաշտ կեղծաւորութեամբը զուրկ մը նայելու եւ ամեն բանէ, զուրկ ճշմարիտ առաջնորդէ, զուրկ անձնադիր հովիտներէ, զուրկ Աստուծոյ խօսքը

լսելու միջոցներէ և փերջապէս տեսաւ որ զուրկ կը գտնուին բոլոր հոգեւոր մտիթարութենէ, եւ տեսաւ որ ցրուած են անհովիտ ուխտարներու նման, վտանգաւ, և արգահատական կերպիւ անպատու մտրով լցուած՝ խօսեցաւ աշակերտաց հետ ասելով «Հունձք բազումք են և մշակք սակաւ, արդ աշակեցէք զոտէր հնձոյն զի հանցէ մշակըս ի հունձս իւրո»:

Մարդասիրութեամբ և հայրական գթով լեցուած էր Յիսուսի սիրտը եւ կուգէր ժողովրդեան հոգեւոր պիտոյիցը նպաստել. ուստի նոցա թշուառութեան վերայ զգացած վիշտը եւ նոցա պիտոյքը աշակերտաց յայտնելով ուսոյց որ նոքա եւս իրեն նմանին. այս յայտարարութեամբ կամեցաւ որ պաւորել նոցա մէջ իւրեանց ապագայ պաշտօնի սրարտաւորութիւնքը, ուսոյց թէ նոքա մեծ հոգ պէտք է ունենան ժողովրդեան վերայ և նոցա հոգեւոր պիտոյից համար փայլ ևւ ջանք չը խնայեն. ուսոյց որ նոքա հանգրտութիւն, փառք և պարծանք ունենէ համարին միայն իրենց ուսուցած, կրթած, բարբերին ուղղած և մեղքերէ ազատ մնալ վարժեցուցած ժողովուրդը, և ոչ բնաւ երկրաւոր ուրիշ որ և իյէ բան: Այս կերպով յորդորեց զանոնք իրեն նմանիլ եւ պատրաստեց զանոնք իյեն ճշմարիտ աշակերտներ լինելու, «Հերիք է, ըսաւ, որ աշակերտը իւր վարժապետին պէս լինի»: դուք եւս պէտք է այժմէն ինձ նմանիք սրտով, խորհրդով և գործով:

Հուսկ ապա, զանոնք այսպէս հրաահանդէսէ վերջը որոշում ըրաւ եւ նոցա մէջէն տասներկու հոգի ընտրեց, ինչոյէս ուրիշ անգամ ալ եօթանասուն աշակերտներ, եւ զանոնք զոգ զոգ զրկեց ժողովրդեան քարոզելու, ուսուցանելու, նոցա հոգեւոր ու

մարտի աւար տառերէն զիրենք բռնել-
լու, մեղաց ծառայութենէն ազատե-
լու և Աստուծոյ արքայութեան ծա-
նադարհն նոցա ուսուցանելու եւ ա-
ռաջնորդելու համար:

Մեծ ու Վսեմ էր այս պաշտօնը,
հարկաւ ուրեմն զրկուողէն ալ մեծա-
մեծ հանգամանքներ կը պահանջուէր:
Նա՛ւ արտօնութիւններ, զորոյն խաւ-
քերն ու նշանը պիտի ունենար: Այս
ամէնը տուաւ Յիսուս ընդունակ և
զողներուն: Սոյն պաշտօնը յանձնած
ատեն իբրեւ անհրաժեշտ հարկ, պաշ-
տօնին յարակից և իբր օրօշիչ հան-
գամանք քանի մի խրատներ և նշան-
ներ տուաւ, որոց բովանդակութիւ-
նն է. — Սեփական ինչքը, աւելորդ
պէտքը, մարմնոյ հոգեբը, փափկու-
թիւնը և այլն ատել, իրենց յանձնը
ւած պաշտօնէն կատարելէ զիրենք ար-
գելող ամեն բան մինչեւ իսկ իրենց
կեանքը արհամարհել, անգագար չըր-
ջիլ և Աստուծոյ խօսքը քարոզելու ըզ-
բաղիլ: Հրամայեց որ կերակրոյ համար
իրենց ատն չը պիտի պակսի, կարելւոր
պիտոյքնին պիտի ընդունին, քանզի
«Մշակը իւր վարձքին արժանի է»:

Արդ՝ եթէ նոքա իրենց պաշտօնը
այոպէս ամենայն ճշդութեամբ, ուղ-
ղութեամբ, սիրով և կամաւ կատա-
րէին, այն ատեն Յիսուսի Քրիստոսի
գետաբանն ու փոխանորդն էին, նորա
առաքեալներն ու ձԵՄԱՐԻՏ ԱՇԱ-
ԿԵՐՏՆԵՐՆ ԷՆ և այնպիսի աշակեր-
տաց, ատանկ պաշտօններ կատարելու
համար զրկուած գետաբանաց էր որ ա-
ստոյ Յիսուս, «Որ զձեզ անարդէ, զիս
անարդէ, եւ որ զձեզ ընդունի, զիս

ընդունի»:

Բայց երբ Քրիստոսի աշակերտ ա-
նուանեալ մէկը չունենալով և չտաա-
նալով պաշտօնի պահանջած հանգա-
մանքները, մոռանալով իւր պարտա-
ւորութիւնքը. — Փոխանակ Աստու-
ծոյ խօսքը քարոզելու՝ ինքզինք կամ իւր
կամեցած մէկ մարդը քարոզէր, իւր
անձին փառքն որոնէր, այլ և այլ պաշ-
տօններ և իշխանութիւններ ստանա-
լու ձկուէր և առանկ սին փառաց տեն-
ջանքով ժողովուրդ յուզէր, զինքն ու-
ղած տեղը չերթար և չուղած տեղը
կողմ ու կուսակից ճարելով և ուրիշ
անարժան հնարիւք և միջոցաւ բռնա-
նալ կենալ ուղէր, ուխտ ու խոստու-
մն գրծէր, երգմնազանց լինէր, ազ-
քատը կեղեքէր և մեծատունը շողո-
քորթէր, ինչք գիղելու ջանայր, հա-
րրատութեան, ճոխութեան և բարձ-
րագահ աթոռոց ակնգնէր. փոյլուն ու
գունապեղ հանդերձներով լայիւր կա-
նոնց նման եթէ յոտից մինչեւ ցգը-
լու իս պճնուէր, մեծածախ հանդեր-
ձանօք կերակրոյ ցանկար և պահան-
ջէր, առաւօտէն ցերեկոյ օննեակը
փափուկ գորգերու մէջ անգործ նըս-
տէր, կամ զբօսավայրերու և տունե-
րու մէջ գատարկաբանութեամբ ծաղ-
րածութիւն և խեղկատակութիւն ը-
նէր և կամ ուրիշ խաղերով զբաղէր,
եթէ, կըսեմ, ծխելով ժամանականցնե-
լու ջանար, գինեով թմրէր եւ քնով
գանգալէր, հեշտութեանց և շուաչ-
տութեց մէջ թաւալէր, — նա անշուշտ
այն ատեն ՅԻՍՈՒՍԻ ՁԵՄԱՐԻՏ ԱՇԱ-
ԿԵՐՏ չէր լինէր —, ինչպէս որ Յիսուս
ալ այնպիսին չընտրեց:

Նա եկեղեցւոյ անդամ կամ պաշտօն-
եայ չէր և չէ, կուղէ ժողովուրդական լինի
կուղէ եկեղեցական, հոգ չէ, թող այն-
պիսին դպիր կամ սարկաւազ, կամ քու-
հանայ լինի, Վարդապետ, Եպիսկոպոս

կամ Կաթողիկոս իսկ լինի. քանզի ամեն
քրն ալ իրենց պարտքը, պաշտօնը, յատ
կութիւնն ու նշանն ունին. բնութեան
մէջ իր մի չը կայ որ ուրիշ իրէ մի տար
բերելու համար իւր մասնաւոր յառ
կութիւնը չունենայ, աշակերան ալ
իւր աշակերտութեան յատկութիւ
նը ունի:

Յիսուս Քրիստոս ոչ նորա աւետա
բանով և ոչ ուրիշ մի տեղ երբէք բա
րոզած և ուսուցած չէ թէ այնպիսի
ներն իրեն աշակերտ կրնան համա
րուիլ. այլ ընդ հակառակն ուսուցած
է թէ « Ի պտղոյ նոցա ծանիջիք զնո
սառ, դառնաղգեստ դայլ, անձնասէր
հովիւ, կոյր՝ առաջնորդ կուրաց, ա
նաւանած է զայնպիսիս: Եւ ոչ ալ ե
կեղեցին ընդունած է այսպիսի սկըզ
բունք մի, որ իւր պաշտօնէից զեղ
ծումներն ու անարժանութիւնները
տեսնելով և դայթակղելով հանգերձ՝
ստիպուած լինի զանոնք իբրեւ Քրիս
տոսի աշակերտ ընդունիլ. « Ամեն հո
գւոյ մի հաւատայք, ալ հոգիները
փորձեցէք և տեսէք թէ նորա Աստուծ
մէ են ո՞ր, ըսաւ Առաքեալը:

Այս պատճառաւ եթէ մէկը Քր
իստոսի ճշմարիտ աշակերտին նշանն
ու գործը չունենայ և եկեղեցւոյ ան
դամներէն մին զայն մերժէ իրաւամբ՝
իւր Քրիստոսի անարժան աշակերտ,
այն ատեն ոչ Քրիստոս մերժուած և
ոչ ընդհանուր եկեղեցին անարգուած
կը լինի. քանզի եկեղեցին անարատ է,
իսկ նա արատ ունենալուն և սրբութիւ
լուզելուն համար մերժուած ու ա
նարգուած է: Եկեղեցին անարատ է,
ուստի ինչ որ արտաւոր է, եկեղեցի
էն չէ, արտաւոր պաշտօնեայն կամ
Քրիստոսի աշակերտութեան պատրը
ւակաւ Քրիստոսի հրամանաց և օրի
նաց հակառակ չարժող աշակերտ ա
նունենալը երբ իւր արտաներուն հա

մար կը դուռուի, պէտք է զգայ, դառ
նայ և սրբութի, ապա թէ ոչ զինքն ու
նարգողը ոչ թէ միայն զՔրիստոս և
եկեղեցին անարգած չը լինիր, այլ
ընդհակառակն նաև պատուած, պաշ
տած և նորա սրբութեան ու փառաց
նախանձախնդիր կը հանդիսանայ:

Նոյնպէս ալ երբ Եկեղեցւոյ ան
դամներէն մին, ժողովրդական մի կ'ա
րտաւորի և կամակորութեամբ իւր
չարեաց վերայ կը յամառի, ասու
թեամբ արդարանալու համար ամեն
վատ ու անարժան միջոց կը գործածէ.
երբ Քրիստոսի ճշմարիտ աշակերտին
խրատները, կշտամբանքն ու հոգեւոր
սրտովները կանարգէ և չարարտու
թեամբ իւր հոգեւոր առաջնորդը,
ուսուցիչը և հայրը կ'անսրտողէ, կը
թշնամանէ և կը զրպարտէ, այն ատեն
նոյն ժողովրդականը, նոյն անձը, ով որ
ալ լինի Յիսուսի ճշմարիտ աշակերտ
անարգած անսրտուած և չնդունած
կը լինի, և զայն անարգելով զՅիսուս
անարգած կը լինի:

Իսկ այսպիսի պարագայից մէջ նոյն
ճշմարիտ աշակերտին պարտքն է ա
ռանց հակառակութեան նոցա մէջէն
անյնիլ և գնալ, ինչպէս Յիսուս Նա
զարէթի անհաւան ժողովրդոց բաւ
երբ զինքը լեռնէն վար գահաւէժ առ
նելու կը տանէին, ուրիշ անգամ մի
եւս երբ զինքը սիսի քարկածէին, խոյս
տուաւ:

Մանաւանդ ոչ ասպէն Յիսուս
իւր աշակերտները քարոզելու զրկած
ատեն ասած էր նոցա թէ, « Զձեզ
չընդունած քաղաքէն վախէք և ուրիշ
քաղաք գնացէք ո՞ր, ըսել է որ պէտք
չէ ներհակի, ընդդիմանայ և զօրութիւն
կազմէ: Նոյնպէս և Յիսուսի բերնով
խօսող Պողոս Ս. Առաքեալն եւս երբ
եպիսկոպոսի հանգամանքները կըստու
րագրէր՝ ըսաւ, թէ « Եպիսկոպոսը կը

առատե՛ր կամ հախառակող չը պիտի լինի ։

Ուրեմն այն աշակերտն որ այս հանգամանքները չունի , ձԵՄԱՐԻՏ ԱԵԱԿԵՐՏ չէ . և իրեն անարգութեամբ եկեղեցին ալ անարգութեամբ չը վնիւր . ասկէց այլ կերպ հասկացողն ու քարոզողը Աստուծոյ խօսքը կը թիւրի և կը կամակորէ ։

ՄԵՐ ՎԻՃԱԿՆ ԻՆՉ ՊԻՏԻ ԼԻՆԻ

Ով որ բան մը կը սիրէ , անոր հոգը եւս կը տանի . կը բերկրի զայն աւսրահութեան մէջ տեսած ատեն , և կը տխրի ու անհանգիստ կը լինի երբ նորա վտանգը կը նշմարէ ։ Սոյն գգաւցումը բնական է ոչ միայն մարդոց , այլ և անբանից անգամ , զորս կը տեսնեմք թէ ինչպէս կը գողնանան և կը կատաղին նոքա մինչ իրենց սիրելի ձագը վտանգի ենթակայ կը տեսնեն , կամ իրենց որսի յափշտակութիւնը կը դգան ։ Մարդս որ միշտ բարձր է անասուններէն իւր իմացականութեամբ , բարձր է անողմէն նոյնպէս իւր ըզգացմանց կատարելութեամբ ։ Արդ՝ մարդ մը որ իւր սիրած որ և իցէ մի աննշան առարկայի համար յուզումներ և գրգռութիւններ կը կրէ , ապա քանի՞ առաւել չի յուզուիր նա և չտապնապիր , երբ իւր ուշադրութեան առարկայ իւր սիրելի Ազգն եղած լինի , մեր խօսքը անտարբերներու համար չէ , որոնք աշատրհ ալ քանդուի հոգ չեն ըներ , և ոչ անձնասէրներու համար , որոց բոլոր գգացումներն մի միայն մէկ կիտի վրայ կը կայանայ , այն է իրենց շահը ։ Այլ մեք նոցա համար կը խօսինք , որոնք մարդկօրէն կ'ապ-

րին , ընկերականութեան օգուտները կը ծանաչեն և ազգութեան ու ազգայնութեան նշանակութիւնը գիտեն ։

Բաւական ժամանակ է ի վեր մեր թիւրքիաբնակ ազգայնոց ունեցած տարտամ , շփոթ և անանդորր վիճակը արդէն մտածողութիւն կը պատճառէր հայասէր սրտերու . իսկ այժմ անոնց վրայ աւելնալով արգի շփոթութիւնքն ու տակն ի վրայութիւնքը . հրապարական թերթերու լուսանքներն ու գրգռութիւնքը , Ազգային վարչութեան անհամաձայնութիւնն ու պառակտումները եւ վերջապէս Ազգային կառավարութեան անկերպարան վիճակը , ազգին կացութիւնը աւելի սպառնալի և վտանգալից կը գործեն . Ազգասէր սրտերն տեսնելով այս ամէն անպատեհութիւնները , զգալով նոցա աղետալի հետեւութիւնը և նախատեսելով ապագայն կորուստի բնութիւնը , կը յուզուին կը մորմոքին և ահաբեկ ու շուարեսալ կսկսին աղաղակել , թէ ի՞նչ պիտի ըլլայ մեր վերջը և ո՞ւր պիտի հասնիմք այս ընթացքով ։

Եւ արդարեւ անհնար է ճշմարիտ Հայու մը , գիտնալ Հայու նախնին փառահեղ վիճակը , տեսնել նորա արդի խղճութիւնը , բազդատել ներկայն անցելոյն հետ , նշմարել ապագայն մի գալատ և մրկալից ու չը մորմոքել և չարտասուել և չը խանդաղատիլ ։ Քանզի կար ժամանակ ուր մենք եւս արդի մեծամեծ ազգաց լպէս փառօք եւ պատուօք ճոխացեալ ժամանակի քաղաքականութեան մէջ բարձր դիրք և նշանաւոր տեղ մը ունէինք , կար ժամանակ ուր մեր հօր թագուորներն ու փառաւոր իշխաններն զազգս եւ զաղինս կը կառավարէին իմաստութիւն , կար ժամանակ ուր մենք եւս շքեղ և բարեղի Հայրենիք մը ունէինք , այն պիտի զբաղւորուէինք և այն ճոխ ու

փարթամ երկիրն . այն Հայաստանն որ Յակովփայ խոտոացուած աւետեացեիք ըին պէս կոթ ի մեզը կը բլլնէր . որ հսկայ դիւցազուններ կը ծնանէր , որ իւր վեհութեամբ Յոյները նախանձաբեկ կռուներ , եւ որ իւր հարստութեամբ Պարսից , Թաթարաց , Արաբաց եւ Սկիւթացաց միանգամայն ագահութիւնը կը գրգռէր : Բայց աւանդ մեզ փառաշուրկ որդւոցս ինչ մնացած է այսօր նոյն Հայրենի պիր-ճութիւններէն , յաւ ՚ի սիրտ կը տեսնեմք որ եւ ոչ ինչ . այն բազմաթիւ միախումբ եւ հզօր Հայ ազգը այսօր յաւրտս տիեզերաց ջրուեալ , զուրկ ՚ի Հայրենեաց օտար կլիմաներու տակ կը մնանին . օտար աստղերու տակ կ'օթագային , օտար օդ կը ծրծեն եւ օտարներու կը ծառայեն , հարստահար եւ թշուառ , այն ճոխ շքեղ եւ փառաւոր Հայը կողոպտեալ ամեն բանէ իւր ուրուական կը ներկայանայ ճրնչեալ . արիւնսաթաթաւ եւ հոգեվար :

Իսկ մենք տարաբաղդ որդիքս Հայոց , որ այնքան բարձրութենէ այսչափ նուտոտութեան եմք հասած , որ ՚ի ծառէ պերճութեան ՚ի խորս թըշուառութեան եմք գլորած , ինչ կը գործեմք այսօր եւ ինչ կը մտածեմք . մենք որ Հայկոյ որդի անուանիրը մեզ փառք կը սեպենք , ինչ Հայու գործ գործած եմք . մեր առաքինի նախահարց հոգւոյ բարեմասնութիւններէն ինչ մնացած է մեզ , կարծեմ դարձեալ ոչ ինչ . եւ մեր ներկայ կացութիւնը ՚ի նկատի առնելով , կը տարակուսիմ թէ մի գուցէ մենք փոխանակ մեր հարց սիրալի առաքինութեանց եւ արարմանց , միմիայն նոցա աւերիչ մղութիւնները ժառանգած ըլլամք . կը տարակուսիմ այն թէ մի գուցէ Տրդատայ , Սմբատայ , Վարդանայ , Վահանայ մարուք եւ վեհ հոգւոյ տեղ ,

Մեհրուժանայ , Վասակայ եւ Գրեհոնի սեւ ու վառ հոգիները ժառանգած ըլլամք , կը տարակուսիմ այն եւ այս տարակուսանացս սրտճառներն եւն Հայ ազգի ներկայ շիրթ , անյառաջագէմ եւ երկիւղալի վիճակը . եւ արդի Հայուն անխմտօր , օտարամոլ եւ թիւր ընթացքը որ բնաւ չը յարմարիր մեր առաքինի նախնեաց անձնուէր Հայասիրութեանը :

Ամենուն յայտնի է Վարդանանց պանծալի նահատակութիւնը . որ ոչ միայն Հայոց՝ այլ նոյն իսկ օտար ազգաց յարգանքն ու հիացումը կը գրաւէ իւր վսեմութեամբ . որոյ համար առած է օտարազգի բանասէր մը թէ « Երբ (*) Եղեղէ կը կարգամ կը Հոյսանամ » . եւ արդարեւ մը զգայուն սիրտ չը սրանչանար ու խանդաղատիր այն վսեմ տեսարանին առջեւ , ուր Աստուածասիրութիւնը՝ Ազգասիրութեան հետ միացած եւ կրօնասիրութիւնը Հայրենասիրութեան հետ ՚ի մի ձուլուած՝ հոգիներն երկնային սիրով բորբոքած՝ եւ սրանին բրիտանեական աւրիութեամբ ողբւորած , տկարութիւնը զօրութեան դէմ անվահէր կը խեղախէ , մահը կեանքէն վեր կը դատուի եւ Եկեղեցւոյ համար արիւն թափել եւ նահատակուիլը փառք կը համարուի :

Ո՞չք էին սոյն տեսարանը ներկայայնող անձինք . — մեր նախահարքն , մը եմք մենք , — նոյա որդիքը , — ինչով կը պաշտպանէին նոքա ազգը , հայրենիքը եւ Եկեղեցին , — ազգասիրութեամբ , հայրենասիրութեամբ , կրօնասիրութեամբ , եւ զոհողութեամբ . — ինչով կրնանք պաշտպանել մենք եւս մեր ազգը եւ մեր Եկեղեցին . — անշուշտ նոյն հանգամանքներով . — ինչո՞ւ հա-

(*) Եղեղէ Վարդանանց նահատակութեան պատմին եւ որ թարգմանուած է Եւրոպական լեզուներու :

մար մեր ազգը հետզհետե կորսուելով
կը նուազի, երկիրը կամայանայ և մեր
Յկեզեցին որ քան զոր յանշքութեան
կը դիմէ, Վասն զի այս յայտնի նշան է
թէ, մենք ճշմարիտ ազգասիրութիւն,
հայրենասիրութիւն եւ կրօնասիրու-
թիւն չունինք, որովհետեւ եթէ ազ-
գը սիրէինք, անշուշտ զիրար ևս սի-
ռի սիրէինք, (ըստ որում՝ ազգը ան-
հատներէ կը բաղկանայ), եթէ սիրէ-
ինք զիրար՝ ատելութիւնը մեր սրտե-
րու մէջ տեղ չը պիտի գտնէր, և եթէ
ատելութիւն և կիրք չը լինէին, ան-
շուշտ սոյն ներկայ հակառակութիւնը,
անհամաձայնութիւնը և ՚ի վնաս ազ-
գին եղած հակառակ շարժումներն
տեղի չը պիտի ունենային: Այս ամեն
վնասներն քանի որ կան և կ'երեւին
մեր ազգի մէջ, ուրեմն յայտնի է որ
մեր սրտերն փոխանակ եղբայրական
սիրոյ՝ ատելութեան կրիւք պաշտեալ
են: Ուր որ կիրքը կը տիրապետէ՝ հոն
խոհեմութիւնը դարձ չունի, ուր խո-
հեմութիւն չը կայ՝ հոն հեռատեսու-
թիւն և չըջհայեացութիւն կը պակ-
սի, ուրիշ հեռատեսութիւն կը պակ-
սի, անդ ամենայն ինչ յախուռն,
գրգռեալ, և ՚ի վնաս կը գործածուին
ու մարդիկ պանծալով ՚ի կորուստ կը
դիմեն եւ այնու կը կարծեն փառաց
յաղթանակ կանգնեալ: Ի՞նչ տարբե-
րութիւն ունի սոյն նկարագրութենէն
մեր այժմեան ընթացքը: Բաւական
ժամանակէ ՚ի վեր լուրջ, անկողմնակալ
և հասուն դատողութեամբ գրութե-
աներ բոլորովն անհետ եղած են ազգա-
յին օրագրաց մէջէն, այլ նոցա մէջ
տեսնուածներն են շարունակ վէճ,
անդադար կռիւ և գրգռիչ յարձա-
կումներ, սոցա վերայ աւելցաւ Պատ-
րիարքի հրաժարման խնդիրը, անկից
ծագեցաւ Բնդհանուր ժողովոյ բաժա-
նումը, դրնբաց և դրնբակ նիստի խըն-

դիրը, ժողովողեան վերջին ծայր յու-
ղումն, խորհրդարանի գոներ բռնու-
թարուիլն, եթէ իրաւ են, դիւանի
հրաժարումը և այլն և այլն և այլն:

Ահա կիրքն այսչափ վնասներ կը
գործէ. Հայն իւր թագաւորական և
խիսանական հարստութիւնն ու զօրու-
թիւնը կորուսեղէն ՚ի վեր՝ քաղաքակա-
նապէս վերջին դարուս մէկ միտիթա-
րութիւն միայն ունէր, այն է Ազգա-
յին Սահմանադրական Վարչութիւնը,
որով ցարդ կը կոստովարուէր Օսմա-
նեան Բարեխնամ Կայսեր հափնաւո-
րութեան տակ և իւր ցաւոյ բոս կա-
րելոյն դարման կը մատուցանէր, աչ-
սօր անտեղի և վնասակար շիթթու-
թեանց առթիւ նոյն Ազգային կառու-
վարութիւնն եւս այնպիսի անգամա-
լուծութեան մը ենթարկուած է որ
գործելու բոլորովն անկարող կը գըտ-
նուի, հետեւապէս ազգային կենսա-
կան խնդիրներն իսպառ երեւի վերայ
ձգուած հորատահար և տառապալիկ
Հայը իւր փրկութենէն յուսակտուր
չը գիտեր ուր դիմէ և որմէ սոցաւի-
նի, Հայոս դարաւոր և արիւնհարբու-
թշնամիքն եւս կործեն զգալով Ազգի
երկարատեւութիւնն ու ներքին տկա-
րութիւնը, եւ դառնութեան թոյնը
թափելու սրտեհ առիթ համարե-
լով ներկոյս՝ տմին ճիգ կը թափեն
անպաշտպան Հայը կեղեքելու և տա-
ռապեցնելու, դաւաճացի Հայը այն-
պիսի կայութեան մը մէջ կը գտնուի,
որուն ամեն կողմէն վտանգ կըսպառնայ,
մի կողմէն Տէրութեան օրէնքին ա-
պրտամբ և բմբաստ Տաճիկներ հակա-
ռակ կամաց բարեխնամ Կայսեր, հե-
ռաւոր քաղաքներու և գիւղերու մէջ
անկուր բարբարոսութիւն Հայուն վե-
րայ կը բռնանան, նորա իրաւունքնե-
րը կը յափշտակեն, զայն կը գանակա-
ծեն և կը չարչարեն աներկիւղ և ան-

պատիժ . միւս կողմէն վայրենաբարոյ
և անխիղճ բիւրօն իւր հնայեալ ու
խախտութեամբ խեղճ և անտերունջ
գիւղացի հայուն վրայ ինկած գազա-
նաբար զայն կը գիշատէ , խղճուէ Հայն
կը կողոպտուի , կը զրկուի , կը հարբս-
տահարուի , և կը խողխողուի և արիւ-
նաթաթաւ 'ի գետին փռուած' գթու-
թիւն կ'աղաղակէ , օգնութիւն կը հայ-
ցէ բարբարոսաց դէմ , բայց իւր ձայ-
նը իւր կոկորդին մէջ խղզուելով ան-
լըսելի կը մնայ , որով հակառակորդն
քաջալերուելով իւր բարբարոսութիւ-
նը տւելի զայրագին կոկսի 'ի գործ դը-
նել . Մի կողմէն վատիկանի ջերմն-
աւանդ սպասաւորներն ամեն տեղ սը-
պրդդելով վշտահար Հայուն ամեն գիւ-
րութիւն կը խոտաւանան և սոստպատիր
խոտաւմներով գուն գործեն ձգել
զայն Փափականութեան վճին մէջ .
միւսկողմէն ամերիկայի միսիօնարք մար-
դասիրութեան և բարեպաշտութեան
պատրուակու , ծածկելով իրենց քա-
ղաքական նպատակը պարզամիտ ժու-
ղովրդեան սիրտը կը պլուտեն , հա-
ւաորը կը խախտեն , միտք կորսան կը
գերեն և կը ջանան զայն մայրենի եկե-
ղեցիէն հեռացնելով , խորդացնել :

Երուսաղէմայ մէջ Հայոց իրաւունք-
ները կը բռնաբարուին , Ս . Տէրէքը կը
յափշտակուին , Յոյնը կը բռնանան և
տեղւոյն Վառաժարութիւնը փոխանակ
իրաւարար լինելու մինչեւ անգամ զի-
նու զօրութեամբ մեր արգար իրա-
ւունքները Յունաց ազգին ոտնակոխ
ընել կը տայ չք գիտեմ 'ի՛նչ իրաւամբ :
Ահա այս ամենը Աշխարհի Վարչու-
թիւնը կը տեսնէ կը լսէ բայց դարման
մը չունի , և ինչպէս կրնայ ընել , քա-
նի որ նախ ինքը բժշկութեան և դար-
մանի կը կարօտի և բուժող չի գտներ
ահա այս ամենը տեսնելով ճշմարիտ
ազգասէր սրտերն կարգահատին կը

մտմբքին և ողորմ ձայնով կ'աղաղա-
կեն թէ 'ի՛նչ պիտի ըլլայ մեր վերջը ,
ո՛ւր պիտի երթանք այս ընթացքով
պիտի զգաստանանք , և ո՛վ պիտի լինի
մեր փրկիչը :

Ս . Գ . Շահանեան
Երևանցի :

Ա Ռ Ո Ղ Ջ Ա Կ Ա Ն

(Հարուսակութիւն , աւետ թիւ 9 .

Դ .

Արեւի որդեակբ իմ , որ և իցէ կիրք
ձեր սրտին մէջ նոր և անսովոր շարժու-
թիւն մի կը պատճառեն , այն շարժու-
թիւնը կը խռովէ ձեր հանգարտութիւնը ,
զոր օրինակ . բարկութեան ժամանակ
ձեր սիրտը կը թնթայ և կ'սկսի արագ
արտգ բաբախել , արեան հեղիկ ու
հանգարտ չընանը կը շփոթի և կ'ըսկսի
արագ կատարուիլ . մաղձը կը յուզի ,
կը բորբոքի և կը բարձրանայ կամ ետ
քաշուելով կը կծկուի և կը զայրանայ .
մթաղին մառախլապատ գոլորշի մի
ձեր ըղեղին կը զարնէ , ձեր խորհուր-
դը կը շփոթէ և ուղիւ գտներու կա-
րողութիւնը ձեզմէ կ'առնու . այսպիսի
ներքին բուռն շարժութիւնք բնութե-
կարգը կը խանգարեն և կը պատճառեն
խելագարութիւն , անդամալուծութիւն ,
կաթուած և ջղային ընդհանուր տկա-
րութիւն . Մինչեւ անգամ մեծիմաստն
Սենեքայ " Բարկութիւնը յանկարծա-
կան մահուան առիթ է " , կ'ըսէ : Ա-
մեն կիրքեր ալ ահա այսպիսի տիտուր
ու ցաւալից արդիւնքներ յառաջ կը
բերեն , բայց մանաւանդ ցանկութեան
կիրքը , որ իւր սպառիչ զօրութեամբ
մարդկային կենաց ցեցն ու գովելի
յատկութեանց կողոպտիչն է :

Պատմութիւնը քանինե՞ր կը ներկայացընէ մեզ այս ամենուն տպացոյց . ոմանք իրենց բարկութեան կրից ահաւոր շանթերը կուրորէն թափած են իրենց բարեկամին, աշխատին, եղբորը և մինչեւ իսկ իրենց ծնողաց վերայ և իրենց կէանք տուողին կեանքը վերցուցած են յամօթ և ի նախատինս իրենց անմարդավայել սրտին . քանինե՞ր բարկութեամբ յանկարծ խուլ եւ համբարձած են, ոմանք անդամոյցած եւ զած և ոմանք իսկ յանկարծակի ինկած ու մեռած են :

Միթէ չէ՞ր գիտէր որ շատերը երկեղի կիրքէն մէկ վայրկենի մէջ ծերացեր են, յանկարծ մազերնին ձերմկելով :

Չէ՞ր գիտէր որ շատերը աստիկ ուրախութեան պատճառաւ յիմարանոցներն երթալ գարմանուելու ստիպուեցան, և շատերն իսկ յանկարծական կաթուածով իրենց ուրախութեան աւարկայն չը վայելած ինկան նուազեցան և երկարատեւ հիւանդութիւն կրեցին կամ խտրեց մեռան :

Ո՛հ, և միթէ ամէն օր գիրար չէ՞ր տեսներ ու սոսկար ո՞վ ցանկատէր վաւառաներ, որ գերեզմանէ փախած կը մանր գարձեր էր :

Եթէ բժշկական տարեգրութիւնքը քննէք, աշխարհի մէջ անժամանակ մեռնողներուն հարիւրին իննսունը հեշտախտութեան պատճառաւ պիտի գտնենք :

Ցանկութեան կիրքը գրգռելով, կամ լոկ հեշտական խորհուրդներով վարակելով ուրիշ ամեն տեսակ կիրքերու տէս ներքին գործարանաց ընթացքը կը շփոթի . ընդհանուր ջրային դրութիւնը կը ցնդի ու կը խանգարի, այս ջրային խանգարումը երբեմն այն աստիճան կը հասնի որ հոգեկան կարողութեանց կը դաշն եւ այն ատեն

գրեթէ բժշկութիւնն անհնարին կը լինի . Նորածեւութեան, մօտայի, հետեւող յիմար երիտասարդք եւ երիտասարդուհիք, կարծես թէ իրենց պարծանք մի է ջրային հիւանդութիւն ունենալն . մօտայի կարգն են դասած . իրենց ուրիշ թեթեւային յիմարութեանց պատմութեան հետ նաեւ ջրային հիւանդութիւն ունենալին ալ կ'ըսեն պարծանք ու չէ թէ զղջմամբ, սրով մարդուս կարեկցութեան զգացումն ալ կը տպաւեն :

Հեշտասիրին երակները կուռին, արիւնը արտաքոյ կարգի ջերմութիւն մի կը ստանայ, սրտին բաբախելը երազելով կենսական շարժման մէջ չփոթութիւն և անկարգութիւն կը ձգէ, աճումը կը փութացնէ . մարտդութեան կամ սննդական գործողութիւնը արտաքոյ կարգի կը կատարուի, անդական հիւթերը համարեաց թէ կը տոչորին քան թէ կը զտուին, որով ըստ բաւականին սնունդ չառնելով և միւս կողմէն ալ շարունակ հեշտասէր խորհուրդներով ստաւելով օր յաւուր կ'անկաւի վատթարութեան մէջ :

Բո՞լախոհութիւնը այնպիսի կիրքերէն մէկն է, կամ թէ լսենք կիրքերու բովանդակութիւնն է, որ կեանքը իւր արմատէն և բուն աղբիւրէն կ'ապականէ . քանզի մարդուն կենսական ոգին կը ցամքեցնէ, այն ազնիւ հիւթը, զոր քիչ մի վերը ձեզ յայտնեցի և ցոյց տուի որ ինչպէս մարմնի ամեն մասանց մէջ մաննելով զայն կը սնուցանէ և կը զրացնէ . ահա բո՞լախոհութիւնը այնպէս կը շարժէ և կը շփոթէ մարդկան ներքին զգայարանքներն որ այս նուրբ և ուգեղէն կենդանարար հիւթը կ'արգիլէ իւր բուն պաշտօնէն, չի թողուր որ զձեզ սնուցանէ, այլ ձեր յիմարութիւնը հաճեցնելու համար կը խոտորի իւր պաշտօնէն և ձեր կեանքը կը ցա-

մարեցնէ և կը չորայնէ :

Դուք, թշուառ որդեակէք իմ, դուք աղիաութեամբ կը յաճախէք այդ չորութեան մէջ և կ'աշխատիք յաղեցընել ձեր կիրքը, բայց պիտի տակաւն երբ զիտնաք որ կիրքերը յաղենալ չեն գիտեր, քանի գրգռեալ այնչափ կ'աճին ու պնդեցէ կուզեն, դուք ձեր յիմար կրից հեռուելով և յաճախելով օրէ օր ազանց ձեր զգալուն ի ներքուստ կը մտնէք եւ ձեր մարմինը դիւրապատուապատ կ'ընէք գիտարարեցէ տխուրութեամբ, այլ և այլ բարձրմանց, թորախտութեան, ապշութեան, խլութեան, կուրութեան, ակամեղանտութեան, յօգուածացաւութեան, և այլն : Այս մէկն մի ցաւերը ոչ միայն կը վշտացընեն զձեզ այլ եւ ձեր մարմինը մտաւ մաս կուտեն :

Եթէ մէկը գանական առած դայ եւ լսէ ձեզ, թէ « Ամենակարեւոր պէտքի եւ մեծ օգտի մի համար ձեր մարմինէն փոքրիկ կտոր մի պիտի փրկեցնեմ » : դուք ամեն հնարք ի գործ կը դնէք չը թալարելու և կը փախչէք : Բայց ինչու ուրեմն կիրքերէն ալ չէք փախչիր, եւ միշտ նոցա թելադրութեանը կը հետեւիք, որք ամեն մէկ անգամին ձեր հոգիէն ու մարմինէն ձեր տիրուն առողջութենէն եւ կեանքէն մեծամեծ մասեր կը փրկեն :

Յանկութիւնը, բղձախոհութիւնը, վախճ և պաշտօն սէրը վերջապէս աւանտեալ հիւանդութեանց պատճառ է : Այս ստեղծելի կիրքը մարդուն բանականութիւնը առնելով անոր մտաց գեղեցիկ լուսաւորութիւնը կը մթայնէ և անբաններէն աւելի վատ թարալիկով՝ մարդու չը վաղած անբանական գործերու, սոսկալի մեղքերու եւ ամենապիտանաւոր միջոցներու ձեռք զարնել կուտայ, յաղուրդ դրտնելու համար : Այս անբան, ինչ օգուտ

որ չէք գիտէր թէ ինչէր կը գոհէր ձեր անձէն, ձեր ոյժէն, ձեր բոլոր զգայութեաններէն : Ես ալ եւ որ չէք գիտէր թէ ամեն մէկ անգամին որ դուք ձեր այդ կրից թելադրութեան կուրորէն կը հետեւիք, քանի անգամ որ ձեր անտի հաճոյքը կը կատարէք, այն ամեն անգամին ձեր առողջութեան և կենաց ծուծը կը քամէք : Քանի ոչ թէ միայն գործով, այլ և խորհրդով անգամ երբ կը մտնէք և ձեր երեւակաւ յաւթիւնը հեշտական տեղիներով կամ խորհուրդներով կը զբաղեցնէք, նոյն այն ներքին շարժութիւնները և կրից յազումը մի և նոյն կերպով կը պատահի : այդ վիճակին մէջ ալ ջղային ձգտումը, կտորախլը (կեռիւն) հեշտական մեղկութեան և ներքին տագնապի մը նշաններն են : Այսպիսի խորհուրդներով զբաղեալ անձին երակներն ու ջղերը կը թուլան ներքին առաջնայ պնդութիւնը կը լուծուի և առկա առ տակաւ նոյն կենդանական ոգիքը ինքնին ալ կը կորսուի, որով նոյն վնասակար հետեւութիւնները յառաջ կուգան, հասար որչափ առաւել՝ երբ անխոհմտաբար գործնական սպառմունքն ալ խորհրդոց հետ լծորդին :

Բայց անտարակոյտ, գործը խորհրդոց հետեւանքն է, քանի որ մէկը վատ խորհուրդներու անձնատուր կը լինի, հարկաւ յարմար առիթ պիտի որոնէ և օր մի երբ պատահութիւն ունենայ՝ զայն ի գործ պիտի դնէ : Ուրեմն զխտուոր զգուշանալու բանն այն է որ մարդ իւր խորհրդոց չը ներէ և թող չը տայ որ իւր կիրքերն յազող բաներու վերայ մտածէ, զի այն ինքն է բուն մեղաց առաջնորդը, և անոր համար է որ մեղաց զուգակրքիւ ծանրութիւնն ունի, վասն զի « Յանկանալու խորհրդով կնոջ նայելը շուտիւն

ընել է. և վասն զի որտէն ելած խոր-
հուրդներն են որ մարդը կը պղծենոյ.

(Երբ-նալ-ի-ն.)

ԱՅՍ ԱՌՎՈՐՈՒԹԻՒՆՍ

ՉԵՄ ԿԱՐՈՂ ԲՈՂՈՒՄ

Երբ արքեպոստոս մը ասեմք թէ այդ
չար մոլութիւնը թող, երբ հայհոյել մը
ասեմք թէ մի հայհոյեր. երբ բարկու-
ցողի մը ասեմք թէ մի բարկանար.
վերջապէս երբ ամեն տեսակ մղկներու
և մեղսասէրներու կարեկցաբար իրատ
տրուի թէ այդ արածդ քեզ վնասա-
կար է, մի հետեւիր այդ մղկեկան սո-
վորութեանդ, աշխատէ ետ կենալ
այդպիսի վնասակար բաներէ. նոքա
մեծաւ մասամբ կը պատասխանեն.
Այս սովորութիւնս չեմ կարող թողուլ.
Ետտ ինչ՞ պատասխան մի է այս.
Եւ պատասխանողի յետին աստիճան
իտեղծութեան նշան. բանզի այս որս
տասխանով նա կը վկայէ որ ոչ այնչափ
բռնած՝ որչափ որ բռնաւորէ մի բռն-
նուած է. զոր չեմ կարող թողուլ՝ ասելը
կը նշանակէ որ անբաժան կերպիւ կու-
տուած է նորա հետ: Այսինքն այն-
պիսի բանի մի հետ որ թէ բազմաց
վկայութեամբ թէ օրինակներու յա-
ճախութեամբ և թէ նոյն իսկ մղկն
իւր գիտակցութեամբ կը հաստատեն
թէ վնասակար է.

Ահա այդպիսի վնասակար լինելը
հաստատուած բան է մի է որ կ'ասէ թէ
չեմ կարող զատուիլ. ինչ որ ասել է
թէ, Զիս կողոպտող և չարաչար ի-
րեն ճառայեցնող առաջակից չեմ կա-
րող թողուլ. նոյնը ասել է. Այս առ-
կարութիւնը չեմ կարող թողուլ.

Չեմք գիտեր թէ պատիւ որոնող
և ազատութիւն սիրող մարդիկ ինչպէս
կը զինանին այս նուաաստութիւնն յանձն
տանուլ, և չնչին ու վնասակար տուի-
րութեան մի գերի լինիլ, մինչդեռ բա-
րի խրատի մի հնազանդիլ չեն կամիր.
օգտակար օրէնքի մի հարստակիլը ա-
զատութեան հակառակ կենթադրեն.
չեմք գիտեր թէ ինչպէս բարոյական դե-
րութեան նիւթականէն ունեցած ա-
մենամեծ առաւելութիւնը չեն զգար.
իե՞նչ չեն ուղեր հասկանալ թէ « Որ
գործէ զմեզս ծառայ է մեղացնոյ ».

Մարդկան մէջ այսօր բիւրաւ որ
մոլութիւններ կան, ինչպէս են արքե-
ցութիւն, շուայտութիւն, հեշտախ-
տութիւն, նորոսիրութիւն, խաղա-
մոլութիւն, օտարաց նմանելու մոլու-
թիւն, և այլն: Այս ամենը կան մարդ-
կան մէջ, նա մանաւանդ մեր ազգին
մէջ, որովք իրենց տուները կը քան-
դեն և խաղաղութիւննին կը վրդովեն.
այս ամենը չարիք են և մարդիկ այս
ամենուն չարիք և վնասակար լինելը
գիտնալով հանդերձ ամեն օր կը հե-
տեւին և ով որ համարձակի զիրենք
զգուշացնելու, ցաւօք օրափ կը պա-
տասխանեն թէ չեմք կարող թողուլ.

Մեր խօսքը առ այժմ այս յայտնի
մոլութեանց և մեղաց վերայ չէ. զոր
ամեն որ կը պատարակէ, նոյն իսկ մե-
լին ալ զօրաւոր կերպիւ կը հերքէ, այլ
այնպիսի սովորութեան մի վերայ է,
որ դժբաղդաբար մոլութիւն համար-
ուած չէ այլ քաղաքավարութեան
կարգ անցած է. այն է, ճիսխտո գոր-
ծածութիւնը, զոր ողջամիտք այսօր միւս
մոլութեանց կարգը կը դասեն.

Արդարեւ մոլութեան կարգն ան-
ցած է այսօր ճիսխտո իւր խիստ ան-
կանոն գործածութեամբը: Ծիսխտո
իւր շատ մի զղուելի և վնասակար ար-
դիւնքներովն հանդերձ մեր օրերը խիստ

ընդարձակ ծառաբեցաւ : Ատեն մի ա-
մօթ կ'ազդէր, այսօր պարծանք կը հա-
մարուի : Կար ժամանակ, որ տղայն թէ
և զուկի տէր, բայց իւր հօրը քով չէր
ծխէր և մեծերէն ակնածութեամբ կը
խուսէր : այսօր հայրը որդւոյն, թէեւ
սրտանի կամ մանուկ, ծխախոտ կը
տայ, և մեծերը փոքրերուն ծուխ կը
հրանցնեն, որով կը յայտնեն թէ ցըն-
դական ծուխի արժէքն ունի իրենց
պատիւը :

Կար ժամանակ յորում ծուխ գոր-
ծածող կանայք անպարկեշտ կը համա-
րուէին, և յիրաւի, ծխող կիներ խիստ
անշնորհք կ'երեւի և զգուանք կ'առ-
թէ խոհուն տեսողաց : Մօլի կանայք
իրենց այդ մօլութիւնը արդարացնե-
լու և այլոց առջեւ անբասիր լինելու
համար չը գիտեմ ինչպէս յաջողեցան
խիստ պարկեշտ ընտանեաց մէջ ալ
մօլցնել և յարգելի բան մի երեւցնել :
Պիտէինք որ ընդհանրապէս բոլոր մօ-
լիներուն բնութիւնն է այս, որ կու-
ղեն և կ'աշխատին իրենց մօլութիւնը
տարածել, հասարակաց բնէլ, որպէս
զի իրենք միայն չերեւին և չանարգ ա-
նին, և յաջողելու համար ամեն ճիգ կը թա-
փեն և ամեն հնարք կը գործածեն, վայ-
այնպիսի անպորձ և անիրաւ թշուառ-
ներուն որ մօլիներու որոգացմին մէջ
կ'անկանին : Պիտէինք, կ'ասեմ, մօլի
ներու այս բնութիւնը բայց այսչափ
յաջողութիւն գտնելն արդարեւ զոր-
մանալի է :

Թերեւս ըսուի թէ, — Միախոտն
ինչու մօլութիւն պիտի լինի, — կը պա-
տասխանեմ թէ, Ամեն բանի չափա-
զանցութիւնը մօլութիւն է, և որով
հետեւ ծխախոտի գործածութիւնը
այսօր խիստ անասանման և կտրի չափա-
զանց է, միանգամայն և և միասակար
խի, ուրիմն մօլութիւն է :

— Եւ ինչ է նորո միասանելը :

— Միախոտի այժմեան գործածու-
թիւնը միասակար է, նախ՝ վտան զի
տարապարտ տեղը մարդկան աշխա-
տանաց և բրտանց մէկ մասը գրաւած
է մինչեւ անգամ նորո կենսական սիւ-
տոյից կարեւ որ եղածէն զրկելով, բան-
զի կայ մարդ, որ անօթի կարող է կե-
նալ, բայց առանց ծուխի ոչ :

Երկրորդ՝ ծխող մի երբ ծուխ չու-
նենայ եւ եթէ նոյն միջոցին գտնելը
դժուար լինի, տխուր, անհանգիստ
և վհատեալ կը մնայ, եւ իւր մօլու-
թիւնը յարեցնելու համար տակէ ան-
կէ կը քսի ծուխ ինդրել և այլոց դժ-
գոհութիւն պատճառել :

Երրորդ, առհասարակ ստամները
կը սեւացնէ, եւ մարդու շնչոյն ժա-
հահոտութիւն մի տալով այլոց զղ-
ուանք ու դժգոհութիւն կ'առթէ :

Չորրորդ, ծխախոտը իւր թուա-
ւոր և աղային յառկութեամբը մար-
դուն ջղերը թուրացնելով, ստամբը
գրգռելով և և տկարացնելով ներքին
հիւթոյ բարիխոտեալութիւնը խանգա-
րելով կը մնասէ և զանազան տկարու-
թեանց կ'ենթարկէ, մանաւանդ տե-
սակ մի տառապեցուցիչ հազով կը
տանջէ :

Հիմա երրորդ, ծխած սենեկին մէջ
ննջելով թէ ծուխին հոտը և թէ ծ-
խախոտին արտաշնչութիւնը շնչելով
ոչ թէ միայն այլ եւ այլ հիւանդու-
թիւններ, այլ նաեւ հերթափութիւն
և մինչեւ իսկ երախայից մահ կը պատ-
ճառէ :

Միախոտին այսչափ և թերեւս առ-
կէ աւելի միասանելուն նայելով իւր
օգուան խիստ աննշան է և այն ալ այս-
պիսի մոլեկան գործածութեամբ չէ,
այլ իբր գեղձ հարկը պահանջած ատեն
գործածելով և թողելով : Ինչպէս են
նաեւ բոլոր ըմպելիքներն, զորս մար-
դիկ այսօր իբր զուարճութիւն կ'առ-

միջնորդութիւն կամ քաղաքականութիւն կը գործածեն, որոց կարգն է մեր երկիրներու նկատմամբ սուրճն ու թէյը: Սոցա ամենուն առաջը կարող են առնուլ բժիշէք: Եթէ իբր դեղ պատուիրած ատեննին գործածութեան օտոմանն ալ պատուիրէին: Զարմանալի չէ, որ մէք ուրիշ գեղեր մեր հիւանդութիւնը ստորջանալէն վերջը չեմք գործածեր, իսկ զանազան ոգեկոյ ընդերքներ և ծխախոտը, որք շատ դեղերէ աւելի զգուշիւ են, շարունակ կը գործածենք:

Բժշկական դեղորեկոյ մէջ ստակալի մահառիթ թոյներ կան որք երբեմն հիւանդութեան նկատմամբ չափովն ու ժամանակովն գործածուելով մահ ուանէ կ'ազատեն, բայց անժամանակ և չափէն խիստ վարքիկ մաս մի տեւիլն մահ կ'առ թէ. կը խոստովանիմք որ ծուխն եւս և թէ այսպէս մանաւոր քանակութեամբ, հիւանդութեան մի ատեն միայն ուրիշ դեղերու պէս գործածուելով առողջանալէն յետոյ թուղուի, օգուաներ ունի: Թէ եւ նորա տեղը ուրիշ դեղեր ալ կարող են գործածուիլ:

Միտախոտի գործածութիւնը իւր յառաջադիմութեան առջեւ զոր սուր արգելք մի չը գտնալով հակադրալ յառաջացաւ և առանց օտոմանի մէջ որարփակուելու մարդկութեան ամեն տեսակ անգումներու մէջ մտաւ և խկոյն տիրեց:

Քանզի ինչպէս բնական էր, ճշխող աշխարհականն քահանայանալով մտաւ եկեղեցականաց մէջ վարդապետք չէին ծխեր, նոքա եւս նոյն պէս սկիզբէն ուսած լինելով և թուղու չուղելով կամ թողուլ գծուաբութեանց առջեւ յաղթուելով վարդապետանալէն վերջն ալ սկսան գործածել, և ամեն բարձրաստիճան եկեղեցականաց մէջ անգամ մտնելով դրժ-

գոհութեանց, պայծակութեան և չար օրինակ լինելու պատճառ եղան. այդչափ ընդհանրական ծառայութիւն ալ այսպէսով յառաջացած է: Քանզի մանուկը տեսնելով որ իւր ծնողքը ամենայն անգամ ծուխը ներս կը քուշէ, և դուրս տուած ատեն զուարճալի, կամ թէ ասեմք, ծաղրելի երեւոյթ մի կ'ունենայ, կը սկսի ինքն ալ մանր մանր փորձեր ընել և ապա կ'ուսանի. պատանին և երիտասարդը տեսնելով որ բաց 'ի իւր ծնողքներէն, իւր հագեւոր հովիւներն ու ուսուցիչներն ալ կը գործածեն, ուստի շարունակ ամեն տեղ ամեն անձի վերայ մի և նոյն բանը մի և նոյն կերպով տեսնելով բնական հակամիտութիւն մի կ'ունենան նոցա նմանելու, մանաւանդ նոցա վատ օրինակին քան թէ լաւին. և ահա այս կերպով մանկունք և պատանիք իրենց վափուկ հասակէն կը սկսին ծխելու վարժուիլ, և յանգէտս իրենց մարմինը կը թունաւորեն. և հուսկ ապա տեսել ատամներու, ակտուոր թորերու, շնչարգելութեան, կրծոց ճեղման, տառապեցուցիչ հաղերու և այլ հիւանդութեանց տէր կը լինին. և նոյն իսկ այս վտանգեալ ժամանակին և թէ իրատես որ թողուն իրենց սյա մղութիւնը պիտի պատառփոտեն թէ. կուզեմ, կ'աշխատիմ թողոյ բայց չեմ կարող. Թէպէտ կան շատեր ալ, որ իրենց մղութիւնը անտի պատճառաբանութեամբք արդարացեալ կուզեն և մութեան կարգը չեն ուղեր դասել. շատերն ալ յամառ կամակարութեամբ իրատի և յանդիմանութեանց չեն ուղեր անալ, այնպիսեաց հետ խօսելու ոչ խօսք ունիմք և ոչ ալ խօսքերնին լսելու գլուխ: Մեր խօսքը թող լինի անոնց հետ որ սրտանց կուզեն թուղու, բայց տկարամտութեամբ կը համարին թէ չեմ կարող թողոյ:

(Շարունակելի)

ԱՌՈՐԱԳԻՐՆ ՊԱՏԱՍԽԱՆ

Գոհ եմք որ դիտողութիւն կրնէք Միօնի խմբագրութեան մէկ տեղեկու թիւն հրատարակելուն վերայ, ուրախ եմք որ վարժարանական իշխանութեց հայրական լինելն ու լինելիքը ճանաչելով ՚ի նոյն կը յորդորէք, բայց մէք եւս կը փութամք յայտնել ձեզ թէ, վարժարանիս տեսչութեան իշխանութիւնը արդէն հայրական է, զոր գործադրածի, կը գործադրէ և թերեւս պիտի գործադրէ. և իւր այս հայրական իշխանութիւնը գթութիւնը ներողամտութիւնը, ան յիշադրութիւնը առհասարակ ամեն աշակերտի վերայ մի օրինակ է :

Գպրոցական կանոնաց չմանաւորող տղակերտաց շատ անգամ աղդարարութի կ'ընէ, խրատ, յորդոր, սաստ, յանդիմանութիւն թէ առանձին և թէ հըրապարակաւ, գպրոցական սահմանեալ պատիժներ և այլն կորգաւ ՚ի գործ կը դնէ՝ բարիխառնեալ քողքութիւն սիրով և գթութեամբ. այս ամենը ըրանալէն վերջը երբ աշակերտի մի կ'իրքը կատաղութեան կը հասնի Տեսչութիւնը կը պարտաւորի այլ միջոց գործածել յօգուտ իւր խնամոց յանձնըւած սիրելի զաւակաց : Ստահալը լոկ ճամբելը հերիք չէ ուղղութեան համար, քանզի նորա ուղածն ալ այդ է, որ և այլոց եւս գայթակղութիւն ու չար օրինակ է :

Տեսչութիւնը արձակուող աշակերտաց, որ ըստ գպրոցական օրինի աւարտած են իրենց ուսման շրջանը, վկայագիր կը տայ. իսկ որք առանց աւարտելու որ և իցէ սնտոխ պատճառներով արձակուել կը կամին նոցա վրկայական չը տար. հայցա այնպիսեաց, որք գպրոցի Տեսչութեան ՚ի գործ դրած բոլոր Հայրական, կողայրական և բրիտանիական միջոցներն կ'արհամարհեն, որք փոխանակ անառակ որ-

դւոյն պէս իրենց թերութիւնքն զգալու և յետ դառնալու, ընդհակառակն իրենց զգալու համար տրուած միջոցներն եւս կ'անարգեն և առաւել եւս կը կամակորին, որք և ամեն աղգու միջոցներն առ ոչինչ կը գրեն. արդ քանի որ Տեսչութիւնն այլոց եւս բարուց ուղղութեան պարտական է, այսպիսի պարագայից մէջ ի՞նչ կարող էր առնել ՚ի խրատ և յուղղութեան ստահակին և յօրինակ այլոց :

Միօնի խմբագիրը նոյն յօդուածը հրատարակեց ոչ եթէ նոյն պատանւոյն, զոր հոգւով ջափ կը սիրէ, առաւել ևս անուղղացութեան համար, այլ սրտի ցաւօք հրատարակեց, որ նոյն պատանին ուղղուի և իւր յաջորդ ուղղալ եւ բարի կեանքովը սուտ հանէ զխմբագիրն և յօդուածը, յօդուտ իւր անձին և յուրախութիւն մեղ :

Ձայս եւս կամիմ ՚ի յուշածել ձեզ, ահաւասիկ հրապարակի մէջ յանցաւոր և լուծեալ Սարկաւագ մի կայ, որուն տնունը և յանցանքը չը հրատարակեցաւ Միօնի մէջ. աղէ այժմ կը տեսնէք նորա դարձը ուր հասաւ :

Ան ուսակ որդւոց Աւետարանական առակի խմատը կը յուսամ թէ հասկուցած եմք. զգայուն սիրտ կրող ու ինքնին գարծի եկող իւր յանցաւոր լինելը ճանչող, խոստովանող և ամեն տղաշխարանաց իւր անձը պատրաստական դաւանող և այլ ևս ջանկանելու խոստումն աուրդ հեզ ու խոնարհ յանցաւոր մի բրիտանիական օրինաց առջեւ ներողութիւն կը գտնէ, բայց յանցանքին վերայ յամառողը դիւտց կարգը կը համարի

Հետեւեալ Մահարձանը Կ. Պոլսէն զրկուած է մեղ հրատարակելու ինդրանոց :

Մ Ա Հ Ա Ր Ջ Ա Ն

ԱՌԱՔԻՆՈՅՆ ՄԱՐԻԱՄԻԿ ՕՐԻՈՐԻ
Յ . ԹՈԳԱԴԼԵԱՆ

Ն Ա Խ Ա Մ Ի Լ Ն Մ Ա Ղ Ի Կ

ՄԵՆ . ՄԱՀՏԵՍԻ ՅԱԿՈԲ ԷՖԵՆՏԻ ԹՈԳԱԴԼԵԱՆ

ԱԶՆՈՒԱՇՈՒՔ ԲԱՐԵՊԱՇՏՕՆ ՏԱՆՆ .

ՆՈՒԷՐ ԹՈՐԻՆ ՄԵԾԱՐԱՆՈՔ

Ե Ղ Ե Ր Վ

Փխթինազարդ մինչ ծաղկէիր դու չուշան

Ի մեծ դարաստ աղիււ տոհմի Թողաղլեան ,

Սարբ կրթոնի և Հայրենեայ ջերմ սիրով

Մընկտակը քոյդ ճընողայ խընամով .

Իբրեւ սոխակ Ի թուփս վարդից դայլայլիկ ,

Վերհանէիր Ի քոյդ դաշնակ գեղեցիկ .

Ոչ ժանդ հիւսիս խամբեայ զբեզ յարմատոյ ,

Ոչ Ի բողբոջ արկ մահ գանդութ իւր հօտոյ .

Է՛ր վաղաժամ այսպէս թուեար դու յեթեր

Եւ հասեցին աշուոսը աղի Ի յերկիր :

Հօյլ զուարթնոց սուրբ հրեշտակոց հակոզ պար

Նախանձեցան ընդ քո գեղգեղ դաշնահար .

Ասին ըզբեզ տանել Ի թուփս Եղեմոյ

Անդ ճըռուողէլ Է օրհներգս հանել Ադոնայ :

Ձի չեւ գարուն երկց հրնդից դիւր պըսակ

Ի քո ճակատ եւ գեղանի Ի հասակ

Նարօտ հիւսեր , եւ օսկեհուռ կենաց սող ,

Ընդեղաւզէր յաղամանդեայ Ի փողփող .

Ձեւ փորձ պատիր եւ նենգ նանիր աշխարհիս

Զօրէն փշոց գրեզ հեղձնուլ ՚ի սնտուխ,
Տարան գրեզ յեթեր կապոյտ Եղիւսեայն
Ի յարգգողն անդ առեղցն ՚ի շար Արծաթեայ .
Յաւերժ սիրուն ամբիժ դու կոյս Մարիամիկ
Թռեար ՚ի գիրկս որ շատ կուսեց անմեղիկ
Խընամակալ ու Աստուածորդայն եղեւ մար .
Խնդրէ յորդայն թեւատարած ամս յամայր
Որ ակն յերկիր ածէ ՚ի կոյս իւր գըլթոգ
Մըխթիթարեւ զքս ծընողս իրնամոտ
Խնդրէ նա եւ եղբոր և քիւրցդ արեւ շատ
Որ քս զոսկերս լային թացին խանդղատ .

Մեարտր .

ԺԱՄԱՆԱԿԱԳՐԱԿԱՆՔ

Ամսոյ 6 ին , տեղւոյս Կառավարիւ
Յօսպէ գնաց , այն տեղի համար Գալ
մագամ ընտրելու , և 9 ին վերագար-
ձու :

— 8 ին , երեկոյեան Ժամը 10 ին քս
ղաքս հասաւ տեղւոյս դատաւոր Մու-
համմէտ Խէյրուլլահ Էֆէնտին . որում
ընդ առաջ դիմաւորելու փութացեր
էին վանօրէից Թարգմանք հանդերձ
պահալօք (եասախճի) Կառավարու-
թեան կողմէն Հազարապետ մի զապ-
թիէնտով :

— Ռամադայի Յոյնք իրենց միաբու-
նութեան հետ հաշտուեցան :

— Բ . Դռնէն եկած հրամանին հա-
մեմատ Կառավարութիւնը սկսաւ աշ-
տուհետեւ Բամազանի օրերը ցերեկ
ները տեսնել դատերը , քանցի ասկէ
յառաջ գիշերները կը տեսնէր :

— Աշնան ամսերը թէպէտ մեր երկ-
նից կապուտակ կամարի վերայ կը սա-
հին , բայց քաղաքիս մէջ տակաւին
անձրեւ չեկաւ , իսկ չըջակոյքը կը լը-
սեմք որ առատ անձրեւ եկած է . մինչ
զիւ Երուսաղէմի արեւելեան կողմը եր-
կու փոքր տղայք հեղեղի յորձանաց
զոհ եղած են :

Ամսոյ 22 ին քաղաքիս Գերմանիոյ
Կոյորութեան Հիւպատոսարանի Ա-
ւագ Թարգման և քարտուղար Հայ-
աղգի Մեծ . Պ . Սրապիտն Յ . Մու-
րատեան , Սաքսօնիայի Մեծ դքսա-
կան սպիտակ բաղէի կարգի , ասպե-
տական երկրորդ աստիճանի չքա-
նչանք ընդունեց :

ՅԱՆԿ

ՀԱՅՏԵՄԻՆԻ

Հերբումն քննատառութեան Յկեղեցական պատմու-	
թեան Հ. Մ. Վ. Մաքատեանցի	217
Քրիստոսի ճշմարիտ աշակերտը	226
Մեր զինձակը ի՞նչ պիտի լինի	229
Առողջական . (Շարունակութիւն)	232
Այս սովորութիւն չեմ կարող թողուլ	235
Առ օրագիրն պատասխան	238
Մահարձան	239
ԺԱՄԱՆԱԿԱԳՐԱԿԱՆՔ	240

ԲԱԺԱՆՈՒԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՔ

- Ա. Միտք ամեն ամիս կը հրատարակուի 24 երեւե թողկացեալ մէկուկէս
ուրեմաւ լիզիմով :
- Բ. Տարեկան գինն է երկու արծաթ Մեծիտիլն : Հանդերձ ճանապարհի
ճախրովը կանխիկ զճարիկ :
- Գ. Զատ տեարակ առնել ուղղող : Պէտք է ամեն մէկ տեարին չորս դա-
հեկան զճարիկ :